

แนวทางการกระตุ้นและส่งเสริมการเรียนรู้ภูมิปัญญาภาษาไทยอย่างยั่งยืน อัญชลี สิงห์น้อย วงศ์วัฒนา

An Approach in Encouraging and Promoting the Sustainable Learning of Tai Dam Language Wisdom

Unchalee Singnoi Wongwattana

ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร จังหวัดพิษณุโลก 65000

Department of Linguistics, Faculty of Humanities, Naresuan University, Phitsanulok 65000

Corresponding author, E-mail address: unchalees@nu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอการศึกษาแนวทางในการกระตุ้นและส่งเสริมการเรียนรู้ภูมิปัญญาภาษาไทยภาคเหนือตอนล่างอย่างยั่งยืน ข้อมูลการวิจัยได้จากการสำรวจและสอบถาม การสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์เชิงลึก และการมีส่วนร่วม ตลอดจนเอกสารท้องถิ่นและสื่อสังคมออนไลน์ในท้องถิ่นนี้ ผลการศึกษาวีจยปรากฏว่า ชาวไทดำในภูมิภาคนี้ยังคงพูดภาษาไทยดำและรักษาประเพณีปฏิบัติไว้อย่างเข้มแข็ง อีกทั้งยังมีพลังไทดำ เช่น ชมรมไทดำท้องถิ่น กลุ่มผู้นำ และกลุ่มเยาวชน ที่ได้ดำเนินการธำรงและสืบทอดภาษาและวัฒนธรรมอยู่แล้ว จึงมีความพร้อมที่จะรับการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักและวิธีการแบบวิทยาศาสตร์ในการวิจัยแบบง่าย เพื่อสามารถแก้ปัญหาท้องถิ่นได้ด้วยตนเอง วิธีการดังกล่าวนี้จะเป็นการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน แนวทางที่เป็นไปได้ในการกระตุ้นและส่งเสริมให้ชาวไทดำได้มีการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมไทดำอย่างยั่งยืนในทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องสามารถกระทำได้อย่างน้อยมีขั้นตอนหรือกิจกรรม ดังนี้ คือ การรวมพลเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันถึงวัตถุประสงค์ของกิจกรรมที่จะทำการระดมปัญหาและความต้องการของชุมชนเพื่อตั้งเป็นโจทย์วิจัยและวิธีการแก้ไขปัญหาร่วมกัน และการสำรวจปัจจัยที่เอื้ออำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนรู้ทางภูมิปัญญาภาษา

คำสำคัญ: ชาตินัชนัไทดำ ภูมิปัญญาภาษา การเรียนรู้อย่างยั่งยืน

Abstract

This research article aims to present the study of an approach in encouraging and promoting the sustainable learning of the Tai Dam language wisdom in the lower northern part of Thailand. Data has been primarily collected by surveying and inquiring, observing, in-depth interviewing, and participating, as well as from local documents and social media in this region. The results show that Tai Dam people in this region still speak Tai Dam and strongly maintain traditional practices. Moreover, there are Tai Dam strengths such as local social clubs, a group of leaders and a group of juveniles previously performing language & culture maintenance. They thus are ready to be trained in the scientific principle and methodology for conducting simple research in order to be capable to resolve local problems by themselves. This will be sustainable learning of language and culture. It has been found that a possible way in encouraging and promoting the sustainable learning of the Tai Dam language wisdom which relevant government sections could be achieved, at least, includes steps or actions such as building up people strength in order to make understanding of activity objectives, brainstorming of local communities' problems and desires in order to be set as research questions and solution methods, and surveying of factors that could facilitate the learning management.

Keywords: Tai Dam Ethnicity, Language Wisdom, Sustainable Learning

บทนำ

ภูมิปัญญาทางภาษา (Language Wisdom) หมายถึง ความรู้ ความสามารถ ความชาญฉลาดในการใช้ภาษาสื่อสาร

การสร้างสรรค์ผลงานทางด้านภาษา ซึ่งแสดงออกมาในลักษณะต่างๆ อาทิ ปริศนาคำทาย สำนวน ภาษิต เพลงพื้นบ้าน เพลงกล่อมเด็ก นิทานและตำนานพื้นบ้าน วรรณกรรม

พื้นบ้าน ฯลฯ การแก้ปัญหาทางภาษาต่างๆ ตลอดจนการอ้างสิทธิ์ทางภาษา

ไทดำ ไทยทรงดำ หรือลาวโซ่ง เป็นกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มหนึ่งที่พูดภาษาตระกูลไท มีวัฒนธรรมที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์จากเอกสารต่างๆ เช่น ลีรี พึ่งเดช (2519), อภิวิวัฒน์ โพธิ์สาน (2552), พิเชฐ สายพันธ์ (2554) และพระครูอดุลสีลสังวร (ม.ป.ป.) กล่าวตรงกันว่า ไทดำในประเทศไทยมาจากเมืองแถงหรือเดียนเบียนฟู ซึ่งอยู่ทางตอนเหนือของประเทศเวียดนามในปัจจุบัน เป็นเวลาประมาณ 230 ปีมาแล้ว ชาวไทดำได้อพยพเข้าประเทศไทยด้วยเหตุผลทางการเมืองหลายครั้ง นับตั้งแต่สมัยธนบุรีและสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ 3) มาจนถึงในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนกลาง (รัชกาลที่ 5) โดยอพยพผ่านลงมาทางประเทศลาวเข้าสู่ประเทศไทย โดยตั้งรกรากครั้งแรกที่จังหวัดเพชรบุรี ซึ่งต่อมาได้ขยายไปยังจังหวัดใกล้เคียง เช่น ราชบุรี นครปฐม และสุพรรณบุรี สอดคล้องกับที่นายบรรจง ชีวาลชัยทรัพย์ ชาวไทดำตระกูลสิงห์เรื่อง ได้บันทึกเกี่ยวกับการอพยพของไทดำสู่ประเทศไทยในเอกสารเรื่อง “ธงชาติไทหรือไทดำ ประวัติไทดำ ศูนย์ภาษาไทดำ” ซึ่งสอดคล้องกับที่ปรากฏในเอกสารต่างๆ การบันทึกดังกล่าวได้สอดคล้องกับทฤษฎีวัฒนธรรมและความรู้สึกในฐานะที่ผู้บันทึกเป็นชาวไทดำคนหนึ่ง (พระครูอดุลสีลสังวร, ม.ป.ป.) ดังนี้

“ไทดำนั้นว่าเป็นชนเผ่าที่มีจำนวนมากกว่าไทขาว หรือไทแดง และก็เป็นชนชั้นผู้ปกครองหรือเจ้าเมืองปกครองชนหลายเผ่ามาทุกยุคทุกสมัย จวบจนกระทั่งถึงเสียเมืองเสียแผ่นดินให้แก่ฝรั่งเศสเมื่อปี พ.ศ. 2432 ก็ยังคงเป็นไทดำมาโดยตลอด ไม่ว่าไทดำ ไทแดง ไทขาว พวกเขาจะเรียกขานตัวเองนั้นๆ ว่า คนไต แผ่นดินสิบสองจุไทในอดีตที่ผ่านมาอันเหมือนถูกสาป เพราะตลอดเวลาที่ผ่านมา นับพันปี สิบสองจุไทต้องตกอยู่ภายใต้มหาอำนาจในยุคนั้น บางครั้งตกอยู่ภายใต้การปกครองของจีน บางช่วงก็ตกอยู่ภายใต้การปกครองของเวียดนามและอาณาจักรหลวงพระบางหรือเชียงตุง เชียงทอง ในช่วงที่อาณาจักรเหล่านั้นเรืองอำนาจ และได้เข้ามาครอบครองสิบสองจุไทเป็นเมืองประเทศราช สิบสองจุไทจึงต้องจ่ายอมส่งส่วยเครื่องบรรณาการให้กับอาณาจักรเหล่านั้นตลอดมา จนกระทั่งตกมาถึงยุคที่ลาวหลวงพระบางตกเป็นเมืองประเทศราชของสยามสิบสองจุไทจึงต้องตกมาเป็นเมืองในอารักขาของ

สยามโดยปริยาย และนี่ก็คือสาเหตุที่บรรพบุรุษของเราเผ่าไทดำถูกกวาดต้อนเข้ามาเป็นพลเมืองของสยาม”

ชาวไทดำในเขตภาคเหนือได้อพยพขึ้นมาจากจังหวัดเพชรบุรี ราชบุรี นครปฐม และสุพรรณบุรี โดยทางรถไฟและทางลัดทางเกวียนเป็นเวลากว่า 100 ปีมาแล้ว เหตุผลของการอพยพของชาวไทดำกลุ่มนี้เดิมที่ต้องการกลับถิ่นฐานบ้านเกิดที่เมืองแถง จึงได้อพยพขึ้นมาจากภาคกลาง มีการแวะพักที่บ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี บางส่วนตั้งหลักแหล่งอยู่ที่นั่น ซึ่งการเดินทางของไทดำขึ้นเหนือนั้นมีระยะเวลาอันยาวนาน (อภิวิวัฒน์ โพธิ์สาน, 2552) บางส่วนอพยพเลยขึ้นไปในเขตภาคเหนือตอนล่าง ซึ่งประกอบด้วย 9 จังหวัด ตั้งแต่นครสวรรค์ขึ้นไปจนถึงอุดรธานี และได้ตั้งหลักแหล่งในเขตนี้โดยกระจายกันไปหลายพื้นที่ของ 6 จังหวัด ได้แก่ นครสวรรค์ กำแพงเพชร พิจิตร พิษณุโลก เพชรบูรณ์ และสุโขทัย โดยตั้งบ้านเรือนอยู่กันเป็นหมู่บ้านของชาวไทดำเองโดยมีผู้ใหญ่บ้านเป็นไทดำ ไม่อยู่ปะปนกับคนไทยอื่น ๆ และไม่ปรากฏมีตั้งหมู่บ้านของชาวไทดำที่เลยจากบริเวณภาคเหนือตอนล่างขึ้นไปทางภาคเหนือตอนบน ชาวไทดำในภูมิภาคนี้จึงเรียกตนเองโดยรวมว่า ไทดำภาคเหนือ

นอกจากนี้ ชาวไทดำยังได้แผ่ขยายไปทั่วโลก ปัจจุบันมีชาวไทดำตั้งรกรากอาศัยอยู่ทั่วโลกประมาณ 5.5 ล้านคน โดยในประเทศไทยมีประมาณ 3 ล้านคน ประเทศไทยมีประมาณ 1.5 ล้านคน ในประเทศลาวมีประมาณ 1 ล้านคน ในฝรั่งเศส อเมริกา แคนาดา และออสเตรเลียรวมกันประมาณ 2 หมื่นคน และในประเทศจีนทางตอนใต้มีไทดำอยู่บ้างเล็กน้อย (เพชรตะบอง ไพศุนย์, 2552)

ชาวไทดำมีความรักใคร่กลมเกลียวกันเสมือนญาติพี่น้อง โดยยังคงมีการติดต่อสื่อสารหรือเดินทางไปมาหาสู่กันเป็นประจำในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นในหมู่บ้านเดียวกัน ต่างหมู่บ้าน ต่างจังหวัด หรือแม้กระทั่งในต่างประเทศ หลายคนยังไปมาหาสู่กันอย่างต่อเนื่องและติดต่อสื่อสารกันทางสื่อสังคมออนไลน์

แม้จะอยู่ที่ใดในโลกก็ตามชาวไทดำก็ไม่เคยลืมบ้านเกิดเมืองนอนที่เมืองแถงหรือเดียนเบียนฟู ประเทศเวียดนาม เมืองนี้จึงมีความสำคัญมากที่สุดในด้านความเชื่อและความนึกคิดของคนไทดำ เปรียบเป็นเมืองฟ้าเมืองสวรรค์ของชาวไทดำเลยทีเดียวได้ ความมุ่งมั่นที่จะกลับไปยังถิ่นที่อยู่

เดิมของไทยยังคงเป็นอัตลักษณ์หนึ่งทางจิตวิญญาณของชาวไทย สอดคล้องกับ สิริ พิงคเดช (2519, น. 50) ที่กล่าวว่า “มีความอภิลักขณ์อันฐานมาตุภูมิเดิม ซึ่งเป็นความใฝ่ฝันของคนผู้ใหญ่นักเก่า” ความมุ่งมั่นนี้สะท้อนให้เห็นได้จากพิธีกรรมและวรรณกรรมต่าง ๆ เช่น ในพิธีศพของคนไทย ซึ่งไม่ว่าจะอยู่ที่ไหนก็ต้องมีผู้รู้ธรรมเนียมหรือที่เรียกว่า “เชยกก” ทำพิธีบอกทางกลับบ้านเกิดหรือเมืองสวรรค์ให้แก่ผู้ตาย โดยการจดจำเส้นทางที่ได้อพยพเดินทางเข้ามาในประเทศไทย ซึ่งนายบรรจง ชีวาลชัยทรัพย์ (พระครูอดุลสัสสงวร, ม.ป.ป., น. 16) ได้บันทึกไว้ว่า “แม่ไทดำที่อยู่ต่างประเทศเมื่อเสียชีวิตก็ต้องมีการบอกทางให้วิญญาณขึ้นเครื่องบินมาลงตอนเมือง นักรยยนต์ต่อไปวัดเนินพระยาว จังหวัดหนองคาย”

ภาษาและวัฒนธรรมไทดำมีความเข้มแข็งมากในปัจจุบัน แม้ว่าบางอย่างจะดัดแปลงและเปลี่ยนแปลงไป มีแนวโน้มที่จะคงอยู่ต่อไปเมื่อเทียบกับชาติพันธุ์อื่น ๆ ในประเทศไทย สาเหตุที่ภาษาและวัฒนธรรมไทดำยังคงดำรงอยู่ได้อย่างเข้มแข็งภายใต้กระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกไม่ถูกกลืนจากสังคมไทยแวดล้อมนั้น ที่สำคัญน่าจะมาจากความเชื่อและพิธีกรรมของชาวไทดำที่แตกต่างจากชาวไทยทั่วไป นั่นคือความเชื่อที่เกี่ยวกับผี ชาวไทดำนับถือผีหรือวิญญาณผู้ตายอันเป็นบรรพบุรุษ ซึ่งมีการเซ่นไหว้เลี้ยงผีในพิธีกรรมต่าง ๆ จึงต้องแยกตัวออกไปโดยไม่มีชาวไทยปะปน

ในการทำพิธีกรรม ในขณะที่คนไทยทั่วไปที่นับถือศาสนาพุทธ กราบไหว้บูชาพระ เชื่อว่าบูชาพระจะทำให้ปลอดภัยอันตรายทั้งปวงซึ่งรวมถึงผีหรือวิญญาณด้วย จึงมีพิธีกรรมทางความเชื่อที่ค่อนข้างจะสวนทางกัน เป็นเหตุให้ชาวไทดำมักอาศัยตั้งบ้านเรือนอยู่กันเองอย่างเป็นกลุ่มก้อนต่างหากจากคนไทยทั่วไป ถึงแม้ว่าในบางหมู่บ้านจะมีชาวไทดำตั้งบ้านเรือนอยู่ร่วมกับชาวไทยท้องถิ่น เช่น บ้านวังตะคร้อ ตำบลกันจ อำเภอเบิ่งสามพัน จังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งมีบ้านไทดำประมาณ 30 หลังคา แต่ชาวไทดำก็อยู่แยกเป็นกลุ่มบ้านต่างหาก ซึ่งจะแยกทำกิจกรรมโดยลำพังไม่ไปปะปนกับชาวไทยในหมู่บ้าน และคนไทยในหมู่บ้านก็ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมของไทดำ ในด้านการปกครองก็ได้ผลัดเปลี่ยนกันเป็นผู้ใหญ่บ้านกับคนไทย (สุวรรณ ปันปัญญา, ผู้ให้สัมภาษณ์, 28 มีนาคม 2558)

อย่างไรก็ตาม ภาษาและวัฒนธรรมไทดำก็อาจไม่สามารถทนกระแสความเชื่อทางศาสนาของชาวไทยพุทธ ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ส่วนใหญ่ที่แวดล้อม และไม่อาจทนกระแสการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในยุคโลกาภิวัตน์ เจกเช่นกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ในประเทศไทย จะเห็นได้ว่างานพิธีทางสังคมต่าง ๆ ในปัจจุบันของชาวไทดำมักจัดที่วัดและมีการนิมนต์พระสงฆ์เข้าร่วมเพื่อเป็นขวัญและกำลังใจเกือบทุกงานก็ว่าได้

ชาวไทดำกับศาสนาพุทธ ปี พ.ศ.2558

โดยเฉพาะทางด้านภาษา แม้ว่าชาวไทดำจะยังคงใช้ภาษาไทดำสื่อสารระหว่างกันอยู่ แต่ตัวหนังสือไทดำโบราณเป็นที่รู้จักเฉพาะผู้สูงอายุบางคนเท่านั้น เพลงขับไทดำก็ร้องได้เฉพาะผู้สูงอายุบางคน เยาวชนไทดำพูดภาษาไทยเฉพาะกับครอบครัว พูดภาษาไทยที่โรงเรียนกับเพื่อน ๆ และไม่ค่อยรู้จักศัพท์ไทดำดั้งเดิม ยิ่งไปกว่านั้นลูกหลานเยาวชนไทดำหลายคนได้เดินทางไปเรียนหนังสือในเมืองหลวง

หรือต่างถิ่น จึงไม่ค่อยได้มีโอกาสพูดหรือใช้ภาษาไทดำ สอดคล้องกับที่นายบรรจง ชีวาลชัยทรัพย์ ซึ่งเรียกตนเองว่า “คนสิงเลื่อง” ได้บันทึกไว้ว่า (พระครูอดุลสัสสงวร, ม.ป.ป.)

“เมื่อ 50-60 ปีที่แล้วถ้าคนลาวโซ่ง หรือไทดำพูดกันเองให้คนภาษาอื่นหรือคนไทยฟังเขาจะฟังเราออกได้ยาก เพราะเป็นภาษาเฉพาะเชื้อสาย แต่มาถึงวันนี้คนไทย

ฟังคนลาวโซ่งพูดออกแทบทุกคำ เพราะปัจจุบันโซ่งได้เก็บเอาศัพท์คำพูดของภาษาไทยแท้ๆ มาเป็นของตนแต่ออกเสียงโซ่งเท่านั้น ส่วนคำพูดหรือศัพท์ต่างๆ นั้น เป็นคำไทยล้วนๆ ผู้เขียนเคยทดสอบโดยใช้คำพูดเก่าแก่ของบรรพบุรุษเราถามและพูดคุยกับพี่น้องโซ่งต่างบ้านต่างเมืองในไทย แม้แต่คนที่อายุ 50-60 ปี น้อยคนที่จะยังจำคำพูดเหล่านั้นได้ หลายคนอึ้งนึกไม่ออก แต่พอพูดและแปลให้เขาฟัง ทุกคนก็จะถึงบางอ้อหมด ยิ่งเป็นลูกหลานรุ่นหลังแล้วยิ่งแล้วใหญ่เหมือนเอาภาษาต่างตัวไปพูดให้เขาฟังเลยทีเดียว ซึ่งรู้สึกน่าเสียดายมาก เราไม่น่าปล่อยให้ภาษาพูดดั้งเดิมของบรรพบุรุษของเราถูกกาลเวลากลิ่นหายสาบสูญไป..... มีอีกอย่างหนึ่งที่น่าเป็นห่วง นั่นคือ ภาษาเขียนซึ่งเป็นเอกลักษณ์ประจำเผ่าไทดำของเรา กำลังจะสูญหายไปกับกาลเวลา 224 ปีที่ผ่านมา ภาษาเขียนของไทยได้ถูกปล่อยวางละทิ้งไว้ความสนใจที่จะอนุรักษ์ เก็บรักษาสืบสานต่ออย่างน่าเสียดาย ลูกหลานไทดำรุ่นหลังๆ ไม่สามารถอ่านและเขียนภาษาไทยได้ เหตุเพราะถูกอิทธิพลภาษาถิ่นกลืนหายไป และมีความเข้าใจว่ามาอยู่เมืองไทยแล้วภาษาบรรพบุรุษก็ไม่จำเป็นต้องใช้อีกต่อไปเพราะไม่ใช่ภาษาราชการใช้ติดต่อกับใครก็ได้ จึงเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้ภาษาเขียนของชนเผ่าไทดำถูกเลื่อนหายไปจากความทรงจำของลูกหลานไทดำรุ่นหลังๆ ต่อมา พี่น้องไทดำที่รักทุกท่านในโลกละที่มีภาษาพูดและภาษาเขียนเป็นของตนเองนั้น ต้องนับว่าเป็นอารยชนที่เก่าแก่ และเป็นกลุ่มชนที่มีอารยธรรมสูงส่งมาก่อนนับพัน ปี”

ด้วยความตระหนักดีว่า ภาษาท้องถิ่นไม่ได้เป็นเพียงเครื่องมือในการสื่อสาร แต่เป็นระบบคิด ระบบความรู้ของมนุษย์ เป็นภูมิปัญญาและอัตลักษณ์ที่แสดงถึงวิถีชีวิต วัฒนธรรมและจิตวิญญาณ ตลอดจนเป็นความภาคภูมิใจของกลุ่มชาติพันธุ์ อันเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้มนุษย์ทุกเผ่าพันธุ์ดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุข นำมาซึ่งการอยู่ร่วมกันในสภาวะความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของผู้คนในสังคมได้อย่างสันติ จึงจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่ทางภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนกลุ่มชาติพันธุ์เองจำต้องตระหนักและร่วมกันดำเนินการแก้ไขปัญหาเรื่องความเหลื่อมล้ำและการสูญสลายทางภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่น สร้างความเข้าใจซึ่งกันและกัน ซึ่งกระบวนการแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืนนั้นจะต้องพัฒนาคนเป็นหลัก โดยมีการส่งเสริม

ทางการศึกษาอย่างเป็นไปตามอัตลักษณ์และชาติพันธุ์ของ คนในพื้นที่โดยสนับสนุนให้มีการใช้ภาษาและปฏิบัติทาง วัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างเต็มที่ อีกทั้งทำความร่วมมือกับ ปราชญ์และชุมชนท้องถิ่น เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามาเป็น ส่วนหนึ่งของการศึกษาวิจัยเพื่อสร้างความรู้ ให้ชุมชน ท้องถิ่นเข้ามาแสดงความคิดเห็นอย่างกล้าแสดงออก เนื่องจากไม่ถูกมองว่าด้อยต่ำ ชุมชนมีส่วนร่วมในการ เรียนรู้และร่วมกันสร้างสรรค์ พัฒนาและสืบสานองค์ ความรู้ภูมิปัญญาของชุมชนในมุมมองจากท้องถิ่น ที่ ร่วมกันวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ความรู้ท้องถิ่น เป็นการ ศึกษาวิจัยที่ต่อยอดความรู้หรือภูมิปัญญาของชุมชน จึงนับ ได้ว่าเป็นการกระตุ้นและส่งเสริมการเรียนรู้ภูมิปัญญาภาษา และวัฒนธรรมไทดำอย่างยั่งยืน บทความนี้จึงเป็นการ ศึกษาแนวทางที่ชัดเจนยิ่งขึ้นและเป็นไปได้ในการกระตุ้น และส่งเสริมการเรียนรู้ภูมิปัญญาภาษาไทดำอย่างยั่งยืนใน เขตภาคเหนือตอนล่าง ที่ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เช่น หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาท้องถิ่นและ สถาบันการศึกษาวิจัยในท้องถิ่น จะสามารถดำเนินการได้ โดยทำความร่วมมือกับชุมชนไทดำในพื้นที่

แม้ว่าจะมีการศึกษาวิจัยในลักษณะเดียวกันนี้มาก่อน หน้านี้ ที่สำคัญ คือ โครงการวิจัย “ชาติพันธุ์: กระบวนทัศน์ ใหม่ในการสืบสานภาษาและวัฒนธรรม” (สมทรง บุรุษ พัตน์ และคนอื่นๆ, 2554) ซึ่งศึกษาสภาพการณ์ของ ภาษาและวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ที่หลากหลายที่ดำรงอยู่ ในปัจจุบันซึ่งรวมทั้งไทดำด้วย และศึกษาหากระบวนทัศน์ ใหม่หรือแนวทางใหม่ในการสืบสานภาษาและวัฒนธรรม ของกลุ่มชาติพันธุ์ โดยมุ่งเน้นทางการศึกษาที่เป็นการพัฒนา หลักสูตรและวิธีการสอน และการจัดการข้อมูลตัวบทของ กลุ่มชาติพันธุ์ แต่โครงการดังกล่าวก็กระทำเฉพาะในภูมิภาค ตะวันตกของประเทศไทยเท่านั้น ประทีป วีระพัฒนนิรันดร์ (2542) ได้กล่าวไว้ว่า บุคคลและชุมชนมีความหลากหลาย ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ฯลฯ การนำรูปแบบการเรียนรู้ที่ประสบความสำเร็จ ในชุมชนหนึ่งไปใช้ในอีกชุมชนหนึ่ง หรือการวางแผนจาก ส่วนกลางแล้วนำไปให้ชุมชนท้องถิ่นปฏิบัติ จึงมักประสบ ความล้มเหลว นอกจากนี้ปัจจัยทั้งภายในและภายนอก ชุมชนยังเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา จึงต้องพัฒนารูปแบบการ เรียนรู้ในแต่ละชุมชนอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สอดคล้องกับ

สถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีการขับเคลื่อนให้มีความวิจัยเพื่อพัฒนาดังกล่าวในภูมิภาคอื่น ๆ ด้วยเช่นกัน

ผู้วิจัยในฐานะตัวแทนภาคการศึกษาจากมหาวิทยาลัยนเรศวร ซึ่งเป็นสถาบันการศึกษาที่ร่วมรับผิดชอบในการพัฒนาภูมิภาคเหนือตอนล่าง มีความตระหนักดีในการกิจดังกล่าว จึงได้ขับเคลื่อนให้มีโครงการวิจัย “ภูมิปัญญาภาษาและการสืบสานภาษากลุ่มชาติพันธุ์ไทภาคเหนือตอนล่าง: กระบวนทัศน์ใหม่ในการศึกษาภาษาและวรรณกรรมท้องถิ่น” โดยมีมุ่งศึกษา 1) เอกลักษณะภูมิปัญญาทางภาษาชาติพันธุ์ไทในเขตภาคเหนือตอนล่าง โดยเชื่อมโยงกับบริบทสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม 2) สถานการณ์ภาษาและแนวทางในการสร้างความร่วมมือกับชุมชนในการธำรงสืบทอดภูมิปัญญาทางภาษาท้องถิ่น และ 3) แนวทางในการกระตุ้นและส่งเสริมการเรียนรู้ภูมิปัญญาทางภาษาท้องถิ่นให้กับกลุ่มชาติพันธุ์ไท สนับสนุนทุนโดยงบประมาณแผ่นดิน ประจำปี พ.ศ.2558 จำนวน 400,000 บาท ซึ่งถือเป็นการกระจายพื้นที่การศึกษาวิจัยสู่ภาคเหนืออันเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ตามผลการศึกษาของ กาญจนา เกรียงสี และคนอื่น ๆ (2536) และสุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคนอื่น ๆ (2547) ไม่น้อยไปกว่าภูมิภาคใดในประเทศไทย และบทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยนี้โดยนำเสนอคำตอบต่อวัตถุประสงค์ข้อสุดท้าย คือ แนวทางในการกระตุ้นและส่งเสริมการเรียนรู้ภูมิปัญญาทางภาษาท้องถิ่นให้กับกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในเขตภาคเหนือตอนล่าง

วัตถุประสงค์และวิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสืบหาแนวทางในการกระตุ้นและส่งเสริมการเรียนรู้ภูมิปัญญาทางภาษาท้องถิ่นให้กับกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในเขตภาคเหนือตอนล่าง วิธีการดำเนินการวิจัยมีข้อมูลการวิจัยที่เป็นข้อมูลปฐมภูมิจากภาคสนามภายในเขตภาคเหนือตอนล่างซึ่งเป็นที่ตั้งของ 9 จังหวัด ได้แก่ พิจิตร โขงเจียม อุตรดิตถ์ สุโขทัย พิจิตร เพชรบูรณ์ นครสวรรค์ กำแพงเพชร อุทัยธานี และตาก วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลกระทำในหลายลักษณะ ดังนี้

1) การสำรวจ กระทำในขั้นแรกเพื่อสืบหาชุมชนไทดำที่ยังคงรักษาภาษาและวัฒนธรรมไว้อย่างเข้มแข็ง และมีพลังในการขับเคลื่อนกิจกรรมการดำรงรักษาและสืบทอดภาษาและวัฒนธรรม พร้อมทั้งจะให้ความร่วมมือกับทางภาครัฐหรือหน่วยงานพัฒนาท้องถิ่นในกิจกรรมดังกล่าว ในเบื้องต้นผู้วิจัยจะเข้าพบสอบถามข้อมูลกับเทศบาลตำบลถึงชุมชนหรือหมู่บ้านเป้าหมาย จากนั้นจะเข้าไปสอบถามกำนันหรือผู้ใหญ่บ้านเกี่ยวกับภาษาและวัฒนธรรม ประเพณี กิจกรรมการอนุรักษ์ และสืบสานภาษา และวัฒนธรรมที่ดำเนินการอยู่ และบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์และสืบสานภาษาและวัฒนธรรม

2) การสังเกตการณ์ กระทำเมื่อได้ข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ ในรอบปี เช่น งานประเพณีไทดำประจำปี พิธีเซ่นไหว้บรรพบุรุษ พิธีศพ พิธีแต่งงาน และการประชุมของชมรมไทดำภาคเหนือ

3) การสัมภาษณ์เชิงลึก กระทำกับบุคคลเป้าหมายซึ่งมีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์และสืบทอดภาษาและวัฒนธรรม และสามารถเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนกระบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญาทางภาษาและวัฒนธรรมต่อไปได้

4) การมีส่วนร่วม ผู้วิจัยเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่สำคัญ เช่น การประชุมชมรมไทดำ เสมือนเป็นสมาชิกคนหนึ่งของที่ประชุม ซึ่งได้มีโอกาสในการรับฟังเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมเพื่ออนุรักษ์และสืบทอดภาษาและวัฒนธรรมและปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น ได้ร่วมเสนอความคิดเห็น มีโอกาสแนะนำเกี่ยวกับความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อกิจกรรมของชาวไทดำ ตลอดจนมีส่วนร่วมในการสนับสนุนงบประมาณ

5) การติดต่อสื่อสารในสื่อสังคมออนไลน์ โดยผู้วิจัยเปิดเฟซบุ๊กในนามของโครงการวิจัยฯ ชี้แจงวัตถุประสงค์และขอเป็นเพื่อนกับชาวไทดำในโลกสังคมออนไลน์

6) การสืบค้นเอกสารท้องถิ่นที่มีผู้บันทึกไว้ ทั้งที่ตีพิมพ์และไม่ตีพิมพ์เผยแพร่

การวิเคราะห์ข้อมูลกระทำโดยการจำแนกข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลวิธีต่างๆ ดังกล่าวออกเป็น 3 ประเด็น ที่จะเป็นประโยชน์ต่อทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในการกระตุ้น

และส่งเสริมการเรียนรู้ภูมิปัญญาภาษาท้องถิ่นอย่างยั่งยืนต่อไป ดังนี้

1) การสืบหาวิธีการสร้างความเข้าใจร่วมกัน การสร้างคุณค่าและจิตสำนึกใหม่ การสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน ตลอดจนการสร้างกระบวนการทัศน์ใหม่ (วิธีคิดและวิธีทำงาน)

2) การสืบหาปัญหาและความต้องการของชุมชน ได้โจทย์วิจัย ได้แนวทาง วิธีการ และแผนงานการแก้ปัญหา เพื่อกระตุ้นให้เกิดการวิจัยโดยชุมชน เกิดการทดลองปฏิบัติต่อไป

3) การสืบหาปัจจัยด้านอื่น ๆ ที่เอื้ออำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนรู้ทางภูมิปัญญาภาษาในแต่ละชุมชนเป้าหมาย ซึ่งอาจมีความแตกต่างกันไป เช่น ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ศูนย์กระจายข่าวชุมชน การมีหลักสูตรเสริมเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในโรงเรียน ฯลฯ เพื่อเป็นแนวทางในการกระตุ้นให้นำมาใช้ประโยชน์ในการจัดการเรียนรู้ทางภูมิปัญญาภาษาตามอัตลักษณ์ของชุมชน ซึ่งอาจได้รับการพัฒนาต่อยอดในโอกาสต่อไปให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนหรือพัฒนาศูนย์ที่มีอยู่แล้วให้ใช้ประโยชน์ได้อย่างคุ้มค่าและยั่งยืน

ผลการวิจัย

ในส่วนผลการวิจัยจะกล่าวถึงการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาภาษาและวัฒนธรรมที่สำคัญของชาติพันธุ์ไทดำในเขตภาคเหนือตอนล่างเป็นอันดับแรก จากนั้นจึงจะเป็นการ

กล่าวถึงแนวทางการกระตุ้น และส่งเสริมการเรียนรู้ภูมิปัญญาภาษาไทดำอย่างยั่งยืนต่อไป

1. การดำรงอยู่ของภูมิปัญญาภาษาและวัฒนธรรมไทดำในเขตภาคเหนือตอนล่าง

เมื่อกล่าวถึงภาษาก็ควรที่จะต้องกล่าวถึงวัฒนธรรมควบคู่กันไป เนื่องจากภาษานอกจากจะเป็นเครื่องมือที่ใช้สื่อสารของคนในวัฒนธรรมหนึ่ง ๆ แล้ว ยังเป็นตัวแสดงหรือตัวแทนของวัฒนธรรมนั้น ๆ ด้วย อีกทั้งภาษายังสามารถสะท้อนให้เห็นถึงพฤติกรรมและกิจกรรมต่าง ๆ ในวัฒนธรรมนั้น ๆ ในส่วนนี้จึงแยกกล่าวเป็น 2 ประเด็น คือ การดำรงอยู่ของภูมิปัญญาภาษา และวัฒนธรรม

1.1 การดำรงอยู่ของภูมิปัญญาภาษา

ภูมิปัญญาภาษาไทดำที่โดดเด่นสามารถแสดงอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์ไทดำได้นั้น ที่สำคัญได้แก่ระบบเสียง ระบบคำ ระบบตัวอักษร กลวิธีการสร้างคำ และระบบคำลงท้าย ซึ่งยังคงปรากฏใช้กันอยู่ในภาคเหนือตอนล่างปัจจุบัน (ดูเพิ่มเติมเกี่ยวกับสถานการณ์ทางภาษาและวัฒนธรรมไทดำได้จาก Wongwattana (in press) ดังจะได้อีกต่อไปตามลำดับ

1.1.1 ระบบหน่วยเสียง

ภาษาไทดำมีหน่วยเสียงพยัญชนะ 20 หน่วยเสียง น้อยกว่าภาษาไทยซึ่งมี 21 หน่วยเสียง ดังแสดงในตาราง

ฐานกรณ์		รูปมีปาก-ฟัน	รูปมีปาก-ปุ่มเหงือก	กลางลิ้น-ปุ่มเหงือก	โคนลิ้น-เพดานอ่อน	เส้นเสียง
ลักษณะ	รูปมีปาก-ฟัน					
นาสิก		m		n	ɲ	
กัก	ไม่ก้อง ไม่มีลม	p		t		ʔ
	ไม่ก้อง มีลม	p ^h		t ^h		k ^h
	ก้อง	b		d		
เสียดแทรก			f	s		h
กึ่งเสียดแทรก	ไม่ก้อง ไม่มีลม				tɕ	
ข้างลิ้น				l		
กึ่งสระ		w			j	

ระบบเสียงพยัญชนะ

พยัญชนะต้นพยางค์ในภาษาไทยคำปรากฏเป็นพยัญชนะควบกล้ำได้น้อยกว่าภาษาไทย ดังนี้

/kw/ /kʰw/ /ŋw/

พยัญชนะควบกล้ำ

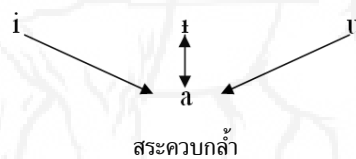
หน่วยเสียงสระในภาษาไทยคำมี 18 หน่วยเสียงเท่ากับภาษาไทย ดังแสดง

ตำแหน่ง ระดับ	ลิ้นส่วนหน้า ปากเหยียด		ลิ้นส่วนกลาง ปากไม่ห่อ		ลิ้นส่วนหลัง ปากห่อ	
	สั้น	ยาว	สั้น	ยาว	สั้น	ยาว
สูง	i	i:	ɪ	ɪ:	ʊ	ʊ:
กลาง	e	e:	ə	ə:	o	o:
ต่ำ	ɛ	ɛ:	a	a:	ɔ	ɔ:

ระบบเสียงสระ

หน่วยเสียงสระสามารถปรากฏเป็นสระควบกล้ำสองเสียงได้ 4 ชุด มากกว่าภาษาไทยซึ่งมี 3 ชุด โดยมีหน่วยเสียงสระระดับสูงเสียงสั้นทั้งหมดปรากฏกับสระระดับกลาง-ลิ้นส่วนกลาง เช่นเดียวกันกับสระ

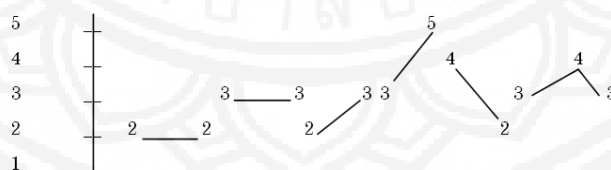
ควบกล้ำในภาษาไทย แต่ในทางกลับกันภาษาไทยคำมีสระระดับกลาง-ลิ้นส่วนกลาง ปรากฏกับสระระดับสูง-ลิ้นส่วนกลางซึ่งไม่มีในภาษาไทย ดังนี้

สระควบกล้ำ

หน่วยเสียงวรรณยุกต์ในภาษาไทยคำมี 6 หน่วยเสียง มากกว่าภาษาไทย ซึ่งมี 5 หน่วยเสียง ได้แก่ วรรณยุกต์คงระดับ (Level Tones) จำนวน 2 หน่วยเสียง คือ ต่ำระดับ 22 และกลางระดับ 33 และวรรณยุกต์เปลี่ยน

ระดับ (Contour Tones) จำนวน 4 หน่วยเสียง คือ ต่ำ-ขึ้น 23 กลาง-ขึ้น 35 สูง-ตก 42 และกลาง-ขึ้น-ตก 343 ดังแสดง

ระบบวรรณยุกต์

1.1.2 ระบบหน่วยคำ

โครงสร้างคำในภาษาไทยคำเหมือนกับภาษาชาติพันธุ์ไทอื่น ๆ ซึ่งรวมถึงภาษาไทยด้วย คือ เป็นคำหรือหน่วยคำพยางค์เดียว ดังแสดง

โครงสร้างพยางค์	ตัวอย่างคำ		คำแปลไทย
	สัทอักษร	อักษรไทย	
CV ^t	lǎ:	หล่า	เด็กน้อย
CVV ^t	lǎi	ลื้อ	ไหนด
CCV ^t	kwá:	กัว	กว่า
CVC ^t	pǝ:m	ป้อม	พร้อม
CVVC ^t	píǎ?	เปื้อะ	เปลือก
CCVC ^t	ɣwǎ?	งัวะ	แหงหน้า

ระบบหน่วยคำ

1.1.3 ระบบอักษรไทดำโบราณ

ภาษาไทดำมีอักษรเป็นของตนเอง ซึ่งมีลักษณะคล้ายตัวอักษรภาษาลาวและภาษาไทย แม้ว่าปัจจุบันจะใช้เฉพาะในการเรียนการสอนภาษาไทดำเท่านั้น อักษรพยัญชนะแต่ละตัวแบ่งเป็นสูงและต่ำ ตามวรรณยุกต์

ที่ปรากฏรวม อักษรสระแสดงด้วยเครื่องหมายบนอักษรพยัญชนะ ได้อักษรพยัญชนะ หรือซ้ายและ/ขวาของอักษรพยัญชนะ และวรรณยุกต์แสดงด้วยสัญลักษณ์เพียงสองรูป ดังแสดงตามลำดับต่อไปนี้

หน่วยเสียง	อักษรต่ำ	อักษรสูง	หน่วยเสียง	อักษรต่ำ	อักษรสูง
b	✓	๗	s	๙	๙
d	๓	๗	h	๗	๗
p	✓	๗	te	๙	๙
t	๓	๗	m	๗	๗
k	๓	๙	n	๗	๙
?	๓	๙	ŋ	๗	๗
p ^h	๙	๗	ŋ	๗	๗
t ^h	๙	๗	l	๗	๗
k ^h	๙	๗	w	๗	๗
f	๙	๗	j	๗	๗

อักษรพยัญชนะไทดำ

หน่วยเสียง	อักษร	ตัวอย่าง	หน่วยเสียง	อักษร	ตัวอย่าง
i	ิ	กิน /teim/ 'กิน'	a:	า	ทา /tā:ŋ/ 'ทา'
i:	ี	กิน /sĩ:/ 'กิน'	u	ู	บู /lũn/ 'บู'
e	เ	เฒ่า /pěm/ 'เฒ่า'	u:	ู	ซู /sũ:/ 'ซู'
e:	เ	เฒ่า /tē:ŋ/ 'เฒ่า'	o	อ	โถก /tók/ 'โถก'
ɛ	เ	เม่น /men/ 'เม่น'	o:	อ	โถ /tō:/ 'โถ'
ɛ:	เ	เม่น /kʰɛ:n/ 'เม่น'	ɔ	อ	ท้อ /tɔj/ 'ท้อ'
ɨ	ิ	กิน /kʰin/ 'กิน'	ɔ:	อ	ท้อ /tɔ:/ 'ท้อ'
ɨ:	ิ	กิน /kʰi:/ 'กิน'	ia	ิ	ท้อ /kian/ 'ท้อ'
ə	เ	เฒ่า /ŋɛn/ 'เฒ่า'	ɛa	เ	เฒ่า /hɛan/ 'เฒ่า'
ə:	เ	เฒ่า /tə:n/ 'เฒ่า'	ua	อ	ท้อ /tʰua/ 'ท้อ'
a	aj	เฒ่า /hāj/ 'เฒ่า'	at	อ	ท้อ /təāi/ 'ท้อ'
	aw	เฒ่า /tāw/ 'เฒ่า'			
	am	กิน /teām/ 'กิน'			
	an	เม่น /kān/ 'เม่น'			
	aC	เม่น /bāŋ/ 'เม่น'			

อักษรสระโตดำ

	ไม่มีเครื่องหมาย	'	ว
อักษรต่ำ	กิน /dĩn/ 'กิน'	ท้อ /há:n/ 'ท้อ'	เฒ่า /sàj/ 'เฒ่า'
อักษรสูง	กิน /jĩ:n/ 'กิน'	ท้อ /pā:ŋ/ 'ท้อ'	เฒ่า /hêw/ 'เฒ่า'

รูปวรรณยุกต์โตดำ

1.1.4 กลวิธีการสร้างคำ

โดยทั่วไปแล้วภาษาตระกูลไทมีกลวิธีการสร้างคำที่สำคัญ คือ การประสมคำ (อัญชลี สิงห์น้อย, 2548) ในภาษาไทดำมีกลวิธีการประสมคำเป็นภูมิปัญญาภาษาที่สำคัญ สามารถนำคำเดิมที่มีอยู่แล้วมาประสมสร้างเป็นคำใหม่ในวิธีการที่หลากหลายและแบบยล และยัง

สะท้อนให้เห็นถึงโลกทัศน์และวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ไทดำเอง คำประสมในภาษาไทดำสร้างใน 2 ลักษณะวิธีหลัก คือ ลักษณะวิธีไวยากรณ์ (Syntactic) และลักษณะวิธีกึ่งไวยากรณ์ (Semi-Syntactic) คำประสมลักษณะวิธีไวยากรณ์แสดงความสัมพันธ์ทางไวยากรณ์ (Syntactic

Relations) และความสัมพันธ์ทางอรรถศาสตร์ (Semantic Relations) เช่นเดียวกับประโยคและวลี ดังตัวอย่าง

(1)	หมอ-เซน-เอ็น	หมอ-เซน-เรือน	(ประธานผู้กระทำ-กริยากระทำ-กรรมผู้ทรงสภาพ)
	'หมอทำพิธีเซนไหว้ผีเรือน'		
(2)	เจ้า-จำ	เจ้า-จำ	(ประธานผู้กระทำ-กริยากระทำ)
	'ผู้จัดการ'		
(3)	ไม้-ท้อ	ไม้-ถ่อ	(ประธานเครื่องมือ-กริยากระทำ)
	'ไม้ถ่อ'		
(4)	ลูก-แตก	ลูก-แตก	(ประธานผู้ทรงสภาพ-กริยาสภาพการณ์)
	'ลูกระเบิด'		
(5)	ได้-ย่อน	ได้-ย่อน	(กริยาหลัก-กริยาอนุประโยคเติมเต็ม)
	'ขอบคุณ'		
(6)	แพ้น-ไล่	แผ่น-ไหล	(คำนามหลัก/รูปทรง-คำนามขยาย/วัตถุ)
	'ไหล'		
(7)	ถ้วย-มั่ว	ถ้วย-หมวก	(คำนามหลัก/สิ่ง-คำนามขยาย/สิ่งเปรียบเทียบ)
	'ถ้วยทรงหมวก'		

สำหรับคำประสมในลักษณะวิธีถี่ (Synonym) แบบคำคล้าย (Similarity) แบบคำสมาชิก (Membership) และแบบคำตรงข้าม (Opposition) ดังตัวอย่าง

(8)	เลี้ยง-เลี้ยง	เรียง-เรียง	(แบบคำซ้ำ)	'แถว'
(9)	เจื่อง-ของ	ของ-ของ	(แบบคำพ้อง)	'ข้าวของ'
(10)	ฮื้อ-ฮ้าน	ห่อ-รวม	(แบบคำคล้าย)	'รวบรวม'
(11)	ล้ง-ตำ	ล้ง-ตา	(แบบคำสมาชิก)	'ญาติฝ่ายพ่อ'
(12)	วัง-หวะ	ไปหน้า-ถอยหลัง	(แบบคำตรงข้าม)	'วนเวียน'

คำประสมในภาษาไทยคำ นอกจากสะท้อนให้เห็นถึงโลกทัศน์หรือระบบคิดในการมองโลก และสังคมวัฒนธรรมในการดำเนินชีวิต ตลอดจนสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ เฉกเช่นคำในภาษาทั่วไปแล้ว ยังแสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาพื้นบ้าน (Folk Wisdom) หรือความรู้ในการที่จะทำให้การดำเนินชีวิตเป็นไปโดยง่ายและ

สะดวกสบายขึ้น นับเป็นภูมิปัญญาภาษาที่สำคัญประการหนึ่งที่แสดงอัตลักษณ์ของความเป็นไทยได้เป็นอย่างดี (ดูเพิ่มเติมเกี่ยวกับกลวิธีการประสมคำที่สะท้อนโลกทัศน์และระบบคิดของชาวไทยได้จาก Wongwattana (2016) ดังตัวอย่าง

(13) หลุม-โจน หลุม-โจร ‘หลุมที่ขุดไว้ลอบดักปลา ทำในทางน้ำไหลเนื่องจากระหว่างช่วงหน้าหนาวน้ำจะลดลง ปลาที่มากตามสายน้ำที่ตื้นเขินจึงหลุดตกลงไปในหลุม ทำให้ได้ปลาเป็นจำนวนมากโดยไม่ต้องคอยดักจับให้เสียเวลา’

(14) ลั่น-เช่า ลาน-ข้าว ‘ลานตากข้าวที่ยาดด้วยมูลควายเพื่อให้เรียบและไม่มีฝุ่นเมื่อแห้ง ทำให้ข้าวไม่ขึ้นราและสกปรกได้’

(15) ฟัก-เอว ฟัก-เอว ‘กระเป๋าคาดติดเอวสำหรับผู้ชาย ทำด้วยผ้าปักเป็นลวดลายที่นิยม ซึ่งสร้างความสะดวกสบายและปลอดภัยในการพกพาติดตัวไปในที่ต่างๆ’

(16) ก่อง-เพี้ยก ก่อง-ฟางข้าว ‘ก่องฟางที่เตรียมไว้ให้วัวควาย ในขณะที่ยังอยู่เป็นก่องใหญ่ก็ทำเป็นเหมือนห้องด้านใน ใช้อาศัยนอนช่วงหน้าหนาว ให้ความอบอุ่นได้ดี’

1.1.5 ระบบคำลงท้าย

ลักษณะทางภาษาที่มีความเด่นเป็นเอกลักษณ์ที่แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาในการใช้ภาษาที่สำคัญของชาวไทยดำ อีกประการหนึ่ง คือ การมีคำลงท้ายหรืออนุภาคท้ายประโยค (Sentence Final Particles) ที่

มากมายหลากหลายชนิดเพื่อใช้บ่งบอกถึงเจตนาต่างๆ ในการสื่อสาร ความเชื่อ และความรู้สึกของผู้พูด หรือที่เรียกว่า วัจนกรรม (Speech Acts) อันจะทำให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพ ผู้ฟังสามารถตีความได้ตรงตามเจตนาของผู้พูดได้สะดวกยิ่งขึ้น คำลงท้ายในภาษาไทยดำแสดงวัจนกรรมแบ่งออกเป็น

กลุ่มใหญ่ๆ ได้อย่างน้อย 7 กลุ่ม ได้แก่ การบอกเล่า (Representatives) การประกาศ (Declarations) การประเมน (Verdictives) การแสดงความรู้สึก (Expressives) การให้ คำมั่น (Commissives) การบ่งให้กระทำ (Directives) และการถาม (Interrogation) ดังแสดงเป็นตัวอย่างได้ต่อไปนี้

- (17) ซำบาย แอ้ง กี้ะ
สบาย แรง บอกเล่า
'(ฉัน) สบายดี'
- (18) สอ หื้อ ไป ฮวม จ้าน กั้น จู กั้น เน้อ
ขอ ให้ ไป ร่วม งาน กั้น ทุก คน ประกาศแจ้ง
'ขอให้ไปร่วมงานกันทุกคนเน้อ'
- (19) ตัก ม่า เอ้ว ขด ไป แล้ว บ้อ อั้น
ตก ม้า เอว คด ไป แล้ว ไม่ ประเมินสถานการณ์
'ตกม้าเอวคดไปแล้วละมัง'
- (20) ผู้ ดี ผู้ จั้น กั้น เน้ย
ผู้ ดี ผู้ สวย กั้น รู้สึกชื่นชม
'มีแต่คนสวยกันทั้งนั้นเลย'
- (21) แล้ว จี้ ไป ฮวม ยี่นะ
แล้ว จะ ไป ร่วม ให้คำมั่น
'แล้วจะไปร่วมนะ'
- (22) หลบ เอ๊าะ ไป กว้า
ลบ ออก ไป บ่งชี้แนะ
'ลบออกไปเถอะ'
- (23) แล้ว ผู้ อั้น จี้ พัง พ้าสา เอ้า อยู่-เลื่อง อี้ย้า
แล้ว ผู้ อั้น จะ พัง ภาษา เรา รู้-เรื่อง ถาม
'แล้วคนอื่นจะฟังภาษาเรารู้เรื่องหรือ'

1.2 วัฒนธรรม

ชาวไทดำภาคเหนือตอนล่างยังคงปฏิบัติ สืบทอดวัฒนธรรมแบบไทดำอย่างค่อนข้างเข้มแข็งในปัจจุบัน แม้ว่าบางอย่างจะดัดทอนและเปลี่ยนแปลงไป วัฒนธรรมไทดำในที่นี้แบ่งกล่าวได้เป็นวิถีการดำเนินชีวิต ความเชื่อและพิธีกรรม ประเพณีการเล่น และงาน ประเพณีประจำปี ซึ่งมีการปฏิบัติหลายอย่างที่แสดง ภูมิปัญญาในการเอื้ออำนวยให้การดำเนินชีวิตเป็นไป โดยง่ายและสะดวกขึ้น ดังนี้

1.2.1 วิถีการดำเนินชีวิต

วิถีการดำเนินชีวิตที่สำคัญ คือ การ สร้างบ้านเรือน การแต่งกาย อาหารการกิน การประกอบ อาชีพ และศิลปหัตถกรรม

1.2.1.1 การสร้างบ้านเรือน

แม้ว่าการสร้างบ้านเรือน ของชาวไทดำในภาคเหนือตอนล่างจะเปลี่ยนไป มีลักษณะ เหมือนบ้านคนไทยท้องถิ่นโดยทั่วไป แต่ยังคงมีการสร้าง บ้านไทดำโบราณหรือบ้านทรงหลังเต่าไว้เป็นสัญลักษณ์ ของหมู่บ้าน ซึ่งมีในหลายหมู่บ้าน

บ้านทรงหลังเต่าแบบดั้งเดิมและลักษณะบ้านเรือนชาวไทดำทั่วไป (ภาพถ่ายเมื่อปี พ.ศ.2558)

1.2.1.2 การแต่งกาย

ชุดประจำชาติพันธุ์ของชาวไทดำเป็นชุดดำ โดยฝ่ายหญิงมีเสื้อตัวสั้น หรือที่เรียกกันว่า *เสื้อก้อม* ที่มีกระดุมถี่หลายเม็ด และชั้นลายแดงโมที่มีวิธีสวมใส่ที่แตกต่างไปจากการนุ่งขึ้นทั่วไปของหญิงไทย คือ พับชายบนทั้งสองข้างทับกันไว้ที่ข้างหน้า ทำให้ชาย

ด้านล่างกว้าง ทำให้สะดวกในการทำกิจกรรมต่างๆ อีกทั้งมีการทอผ้ามวยผองสองก้อน หรือ *ปิ่นเกล้า* ส่วนฝ่ายชายเป็นเสื้อแขนยาวกระดุมหลายเม็ด กางเกงมีทั้งขาสั้นและยาว ปัจจุบันการแต่งดังกล่าวปฏิบัติเฉพาะในงานประเพณีและกิจกรรมที่ทำร่วมกันเท่านั้น

การแต่งกายของชาวไทดำ (ภาพถ่ายเมื่อปี พ.ศ.2558)

1.2.1.3 อาหารการกิน

ปัจจุบันในเขตภาคเหนือตอนล่าง อาหารการกินยังคงแสดงเอกลักษณ์ของความเป็นไทดำ โดยมีพืชหลักในการประกอบอาหาร คือ หน่อไม้ ซึ่งเป็นประเพณีการกินที่สืบทอดกันมาตั้งแต่ถิ่นฐานดั้งเดิม คือ แคว้นสิบสองเจ้าไทซึ่งเป็นพื้นที่เป็นป่าเขา ลำห้วย มีต้นไผ่เป็นจำนวนมาก หน่อไม้กลายมาเป็นอาหารที่ชื่นชอบ

ของชาวไทดำปัจจุบัน สามารถประกอบอาหารได้หลากหลายเมนู ทั้งเมนูหน่อไม้สด ต้ม หรือลวก กินกับแจ่วหรือ น้ำพริกสด และหน่อไม้ดอง หรือ *หน่อส้ม* ที่สามารถเก็บไว้บริโภคได้นาน นำมาแกง ผัด หรือยำเป็น *จู้บหน่อไม้* นอกจากหน่อไม้ ชาวไทดำยังชอบกินผักอื่นด้วย นำมาทำเป็น *จู้บผัก* หรือยำผักต้ม ตามแต่จะหามาได้ นำมาปรุงกับพริกทำให้มีรสชาติดีไม่น่าเบื่อ

อาหารที่ชื่นชอบของชาวไทดำ: หน่อไม้ต้ม-แจ่ว แกงหน่อส้ม และจู้บผัก (ภาพถ่ายเมื่อปี พ.ศ.2558)

ชาวไทดำมีอาหารที่โดดเด่น ผิดแปลกออกไปจากชาติพันธุ์อื่นๆ คือ ปลาและกบ ยัดไส้ปิ้ง หรือ *ปลาปิ้งทบ กบปิ้งไธ* ซึ่งใช้ปลาและกบใส่

เครื่องปรุงใส่ข้างในตัว แล้วนำไปปิ้ง ทำให้มีรสชาติดีกว่า ปลาหรือกบปิ้งธรรมดา ใช้เป็นอาหารในพิธีกรรมเช่นไหว้บรรพบุรุษ

ปลาปิ้งทบ กบปิ้งโฮ (เฟสบุ๊ค พิสนติ แนนอุตร วันที่ 26 กันยายน 2558)

1.2.1.4 การประกอบอาชีพ

ชาวไทดำยังคงสืบทอดอาชีพหลัก คือ ทำนา ดังที่ปรากฏให้เห็นตามหมู่บ้านไทดำส่วนใหญ่ และยังมีการทอผ้าและหัตถกรรมผ้าปรากฏให้

เห็นในบางหมู่บ้าน โดยเฉพาะหมู่บ้านที่มีการรวมตัวกันของแม่บ้านไทดำเพื่อสร้างเสริมรายได้ให้แก่หมู่บ้านและครอบครัว

การทำนาข้าว การทอผ้า และศิลปหัตถกรรม (ภาพถ่ายเมื่อ ปี พ.ศ.2558)

1.2.2 ความเชื่อและพิธีกรรมไทดำ

นอกจากวิถีปฏิบัติในชีวิตประจำวันดังกล่าวแล้ว ชาวไทดำภาคเหนือตอนล่างตามบ้านต่างๆ ยังคงรักษาการทำพิธีกรรมตามขนบธรรมเนียมดั้งเดิมไว้ เช่น พิธีเซ่นไหว้บรรพบุรุษ พิธีศพ พิธีแต่งงาน ฯลฯ ซึ่งเป็นโอกาสที่ชาวไทดำทั้งชายหญิงจะแต่งกายด้วยชุดใหญ่ประจำชาติพันธุ์ หรือที่เรียกว่า เสื้อฮี หรือชุดใหญ่

1.2.2.1 พิธีเซ่นไหว้บรรพบุรุษ

พิธีเซ่นไหว้บรรพบุรุษที่สำคัญ ได้แก่ เสนเฮือน ปาดตง ปาดเซอ ฯลฯ เป็นการเซ่นไหว้ผีเรือนที่กระทำอยู่เป็นประจำ ด้วยอาหารและเครื่องเซ่นไหว้ใส่ถาดตั้งวางไว้ใน กะล่อห้อง หรือมุมเสาหนึ่งของบ้านที่เชื่อบรรพบุรุษที่เสียชีวิตไปแล้วให้มาอยู่อาศัย ให้มีของกินเหมือนเมื่อยังมีชีวิตอยู่ และให้ช่วยปกปักรักษาครอบครัวของตนให้มีความสุข เมื่อเสร็จพิธีผีเรือนกินอิ่มแล้วจึงยกออกมาเลี้ยงกินกัน

พิธีเซ่นไหว้บรรพบุรุษในอำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก (ภาพถ่าย วันที่ 16 มีนาคม 2559)

1.2.2.2 พิธีศพ

พิธีศพ หรือพิธีการตายของชาวไทดำมีขั้นตอนหลักที่ขาดไม่ได้ คือ อาบน้ำแต่งตัวศพ

สวดศพและร้องไห้หน้าโลง เผาศพ เอาผีขึ้นเรือน ทำเรือนผู้ตายหรือ แฮั่ว บอกทางให้ผู้ตายไปสู่เมืองฟ้าเมืองแดง และเซ่นไหว้เลี้ยงอำลาผี

พิธีศพในอำเภอบึงนาราง จังหวัดพิจิตร (เฟสบุ๊ค SaiHmog Thongkum วันที่ 4 กรกฎาคม 2558)

1.2.2.3 พิธีแต่งงาน

พิธีแต่งงาน หรือ งานกินดอง

ในภาษาไทดำมีขั้นตอนสำคัญ คือ การหมั้น การสู่ขอ การ

อาสาอยู่รับใช้พ่อตาแม่ยาย และการไปส่งลูกสาวที่บ้าน
พ่อปู่แม่ย่า

งานกินดอง ในอำเภอเบ็ญียง จังหวัดพิจิตร (เฟสบุ๊ค SaiHmog Thongkum วันที่ 12 สิงหาคม 2558)

1.2.3 ประเพณีการเล่นไทดำ

ประเพณีการเล่นสำคัญของชาวไทดำ เช่น อินทกอน-พ็อนแคน (โยนลูกกอน-พ็อนแคน) ขับไทดำ (ขับร้องเพลงพื้นบ้านไทดำ) และพ็อนไทดำ ยังคงกระทำให้เห็นเป็นประจำในภาคเหนือตอนล่าง ประเพณีโยนลูกกอน-พ็อนแคน มีจุดประสงค์เพื่อความบันเทิงและสร้างความสามัคคี เชื่อมโยงความสัมพันธ์กันในชุมชนในช่วงเทศกาลตรุษสงกรานต์ มีกิจกรรม ได้แก่ การ

จัดรูปบอกล่าเจ้าที่ ชาวบ้านรวมกลุ่มกันแบ่งฝ่ายชาย-หญิง มีการนำลูกกอนไปโยนเล่นเพื่อความสุขสนุกสนาน มีการร้องขับ จากนั้นแข่งแคนและร้องรำหยอกล้อกันไปตามจังหวะเพลง และจับกลุ่มพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น สอบถามทุกข์สุขระหว่างกัน ซึ่งปัจจุบันไม่ค่อยปรากฏกันแล้ว ส่วนการร้องเพลงพื้นบ้านไทดำ การพ็อนแคนและพ็อนไทดำยังคงมีอยู่ทุกงานเทศกาลหรือทุกกิจกรรมรื่นเริง

อินทกอน ลูกกอน พ็อนแคน และ ขับไทดำ (ภาพถ่ายเมื่อ ปี พ.ศ.2558)

แนวทางการกระตุ้นและส่งเสริมการเรียนรู้

ภูมิปัญญาภาษาไทดำอย่างยั่งยืน

ผลการศึกษาแนวทางในการกระตุ้นและส่งเสริมการเรียนรู้ภูมิปัญญาทางภาษาท้องถิ่นอย่างยั่งยืนให้กับกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในเขตภาคเหนือตอนล่างนั้น ในเบื้องต้นพบว่า ชาวไทดำเองก็มีการดำเนินการในเรื่องของการอนุรักษ์และสืบทอดภาษาและวัฒนธรรมไทดำมาโดยตลอดตามแนวทางของตนเอง (ดูเพิ่มเติมเกี่ยวกับแนวทางในการอนุรักษ์และสืบทอดภาษาและวัฒนธรรมไทดำภาคเหนือตอนล่างได้จาก Wongwattana (in press) ดังนี้

1) ผู้นำไทดำปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างในการอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรม

- 2) ผู้ใหญ่พยายามสืบทอดเจตนารมณ์ให้ลูกหลาน
- 3) มีการจัดตั้งชมรมไทดำภาคเหนือ มีประธานชมรมและมีชมรมย่อยๆ ระดับหมู่บ้าน
- 4) มีการจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรม หรือศูนย์การเรียนรู้ไทดำ
- 5) มีความพยายามที่จะพัฒนาศูนย์การเรียนรู้เป็นพิพิธภัณฑ์ไทดำ
- 6) มีการจัดโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูภาษา และวัฒนธรรมไทดำ
- 7) มีการรณรงค์ในที่สาธารณะและสื่อสังคมออนไลน์ เช่น เฟสบุ๊ค
- 8) มีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมไทดำในสื่อมวลชน
- 9) มีการจัดสอนภาษาไทดำและตัวเขียนไทดำโบราณ

10) มีการศึกษาวิจัยที่เป็นของชาวไทดำเอง

ที่สำคัญชาวไทดำมีวิธีการในการสืบทอดภาษาและวัฒนธรรมโดยการสร้างประสบการณ์ตรงให้แก่ลูกหลานมากกว่าที่จะพร่ำสอนกันด้วยวาจาแต่เพียงประการเดียวจากความเชื่อที่ว่า “คนที่เรียนมา ก็ยังไม่เท่ากับผู้ที่ม่ประสบการณ์ตรง” ชาวไทดำจึงได้มีการสืบทอดภาษาและวัฒนธรรมไทดำสู่ลูกหลานด้วยการ “ทำให้ดู” “อยู่ให้เห็น” และ “ฝึกให้เป็น” ซึ่งนับว่าเป็นภูมิปัญญาที่ชาญฉลาดและมีประสิทธิภาพโดยเห็นได้จากการที่ภาษาและวัฒนธรรมไทดำยังคงปรากฏอยู่อย่างเข้มแข็ง เมื่อเทียบกับชาติพันธุ์ท้องถิ่น ที่เป็นสังคมกลุ่มน้อยในประเทศไทยเหมือนกัน

ดังนั้น แนวทางการกระตุ้น และส่งเสริมการเรียนรู้ภูมิปัญญาทางภาษาท้องถิ่นอย่างยั่งยืนให้กับกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในเขตภาคเหนือตอนล่าง น่าจะเป็น “การพัฒนาองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่แล้วดังกล่าวก้าวให้มีความเข้มแข็งยิ่งขึ้น สามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นภายในท้องถิ่นได้ด้วยตนเอง” ซึ่งหน่วยงานของรัฐบาลนอกจากควรต้องทำความร่วมมือกับชุมชนไทดำเองแล้ว ยังต้องกับทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นภาคเอกชน และภาคประชาชน อาทิ นักวิชาการ สถาบันการศึกษา สื่อมวลชน นักธุรกิจองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชน ฯลฯ เนื่องจากการเรียนรู้ในชุมชนจึงมีได้เกี่ยวข้องกับบุคลากรทางการศึกษาเท่านั้น แต่เป็นการเรียนรู้ร่วมกันของทุกฝ่าย

การพัฒนาองค์ความรู้ภูมิปัญญาทางภาษาท้องถิ่นอย่างยั่งยืนนั้น ที่สำคัญ คือ การเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักและวิธีการแบบวิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็นการคิดอย่างเชื่อมโยงจากความจำเป็นที่ต้องรู้จักกับตัวปัญหาด้านเหตุของปัญหา วิธีการแก้ปัญหา และสภาพที่ปัญหาได้รับการแก้ไข กล่าวได้ว่า เป็นการคิดอย่างมีกรอบและอย่างเป็นเหตุเป็นผล ถือเป็นวิธีการทำการวิจัยแบบง่ายนั่นเอง เพื่อนำผลการวิจัยหรือองค์ความรู้ที่ได้กลับไปพัฒนาชุมชนท้องถิ่น จึงน่าจะเป็นวิธีการแก้ปัญหาเรื่องความเหลื่อมล้ำและการสูญสลายทางภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืน

ในกระบวนการพัฒนาองค์ความรู้ดังกล่าวนี้ หน่วยงานภาครัฐโดยประสานงานกับภาคส่วนอื่น ๆ ดังกล่าว ควรต้องขับเคลื่อนให้มีขั้นตอนหรือกิจกรรมอย่างน้อย 3 ประการ

อันได้แก่ การรวมพลเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกัน การระดมปัญหาและความต้องการของชุมชนเพื่อตั้งเป็นโจทย์วิจัย และการสำรวจปัจจัยที่เอื้ออำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนรู้ทางภูมิปัญญาภาษาดังกล่าว รายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การรวมพลเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกัน

การรวมพลเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุด เนื่องจากการจัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนใช้คนเป็นทั้งปัจจัยและเป้าหมายการเรียนรู้ การใช้ความคิดเป็นเครื่องมือในการรวมคนจะสามารถรวมพลังใจของผู้นำจิตวิญญาณได้เป็นอย่างดี ทำให้ได้คนที่มีความรู้ มีพลัง และรวมตัวกันอย่างยั่งยืน ซึ่งจะส่งผลให้การดำเนินงานในขั้นต่อไป ไปประสบผลสำเร็จ การรวมพลกระทำเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกัน เป็นการสร้างวิสัยทัศน์ กระบวนทัศน์ใหม่ ตลอดจนคุณค่าและจิตสำนึกร่วมกัน เกี่ยวกับภารกิจการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และสืบทอดภูมิปัญญาภาษาและวัฒนธรรม ทำให้เกิดความความเอื้ออาทรและสามัคคีเข้าใจซึ่งกันและกันระหว่างภาครัฐและในกลุ่มชาวไทดำด้วยกันเอง การรวมพลสามารถกระทำได้ในหลายวิธี ได้แก่ โดยการผ่านที่ประชุมชมรมไทดำ ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ และผ่านกิจกรรมการชุมนุมทางประเพณีต่าง ๆ

1.1 ที่ประชุมชมรมไทดำภาคเหนือ

การสร้างความเข้าใจร่วมกันโดยผ่านที่ประชุมชมรมไทดำภาคเหนือนับเป็นวิธีการที่ดีที่สุด ซึ่งในที่ประชุมนี้ ปกติจะมีสมาชิกจากชมรมไทดำย่อยหมู่บ้านต่าง ๆ จำนวน 27 ชมรมเข้าร่วม ซึ่งอย่างน้อยมีประธานชมรมไทดำภาคเหนือ คณะกรรมการชมรม ประธานชมรมย่อย รองประธานชมรมย่อย ผู้ใหญ่บ้าน พระภิกษุ ครู หมอ พันบ้านซึ่งเป็นผู้นำจิตวิญญาณด้านพิธีกรรม ศิลปิน พันบ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน กลุ่มเยาวชนที่สนใจ ตลอดจนชาวบ้านในท้องถิ่นที่จัดประชุมเข้าร่วมประชุมนับเป็นจำนวนหลักร้อยในการประชุมแต่ละครั้ง การประชุมนี้จัดให้มีทุกปี ละ 4 ครั้งเป็นอย่างน้อย แต่ละครั้งมีระยะเวลาการประชุมตั้งแต่ 10:00–13:00 น. วัตถุประสงค์หลักของการจัดตั้งชมรมไทดำ คือ การอนุรักษ์ ฟื้นฟู และสืบทอดภาษาและวัฒนธรรมไทดำ สาระในการประชุมแต่ละครั้งจะมีการสาธิตวรรณศิลป์ไทดำ การสอนภาษาและวัฒนธรรมไทดำ การแจ้งของประธานและคณะกรรมการชมรมไทดำ

ภาคเหนือเกี่ยวกับรายงานการเงินและค่าใช้จ่ายของชมรม การจัดงานประเพณีไทดำประจำปีของหมู่บ้านหรือชมรม ย่อยต่างๆ การจัดการเรียนการสอนภาษาไทยดำ การทำ กิจกรรมอื่นๆ ตามวาระ (เช่น การจัดทำปฏิทินไทดำ การ จัดทำผาปูนกิจ) สรุปผลการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรม

ประเพณีที่ผ่านมาแล้ว ตลอดจนการเปิดเวทีให้ผู้เข้าร่วม ประชุมทุกคนได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับ ประเด็นปัญหาอุปสรรคและแนวทางในการแก้ไขปัญหา เกี่ยวกับกิจกรรมการอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมไทดำ ที่ผ่านมา

การประชุมชมรมไทดำภาคเหนือในปี พ.ศ.2558

การประชุมชมรมไทดำภาคเหนือจึงถือเป็น “เวทีชาวบ้าน” ที่มีประสิทธิภาพ เป็นเวทีที่มีผู้นำในชุมชน เป็นเครื่องมือในการรวมคน ซึ่งผู้นำดังกล่าวไม่ใช่เป็นแต่ เพียงผู้นำด้านการปกครอง เช่น กำนันหรือผู้ใหญ่บ้าน เท่านั้น ยังรวมถึงผู้นำทางด้านจิตวิญญาณดังกล่าวยกด้วย ซึ่งผู้นำเหล่านี้มักเป็นผู้นำตามธรรมชาติ ซึ่งมีคุณธรรม ซื่อสัตย์ เสียสละ อดทน อดกลั้น และมีจิตใจอาสาสมัคร สามารถขับเคลื่อนกิจกรรมที่จะกระทำต่อให้ประสบ ความสำเร็จได้

1.2 สื่อสังคมออนไลน์

ช่องทางการสร้างความเข้าใจร่วมกันที่เสริม ให้กับ “เวทีชาวบ้าน” คือ ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ เช่น เฟสบุ๊ก ซึ่งเป็นช่องทางที่ชาวไทดำไม่เฉพาะแต่ในเขต ภาคเหนือ แต่ทั่วประเทศไทยและต่างประเทศใช้ติดต่อ สื่อสารกันได้ทุกวันและทุกเวลา ไม่ว่าจะเป็นการติดต่อ สื่อสารในชีวิตประจำวัน การแสดงความคิดเห็น การแจ้ง ข้อมูลข่าวสารต่างๆ เกี่ยวกับงานประเพณี พิธีกรรม และ กิจกรรมอื่นๆ ตลอดจนการจรรณงค์เกี่ยวกับการอนุรักษ์ ภาษาและวัฒนธรรม โดยมักติดต่อกันเป็นภาษาไทดำที่ เขียนด้วยตัวอักษรไทย

การติดต่อสื่อสารกันของชาวไทดำในสังคมออนไลน์ ในช่วงปี พ.ศ.2558

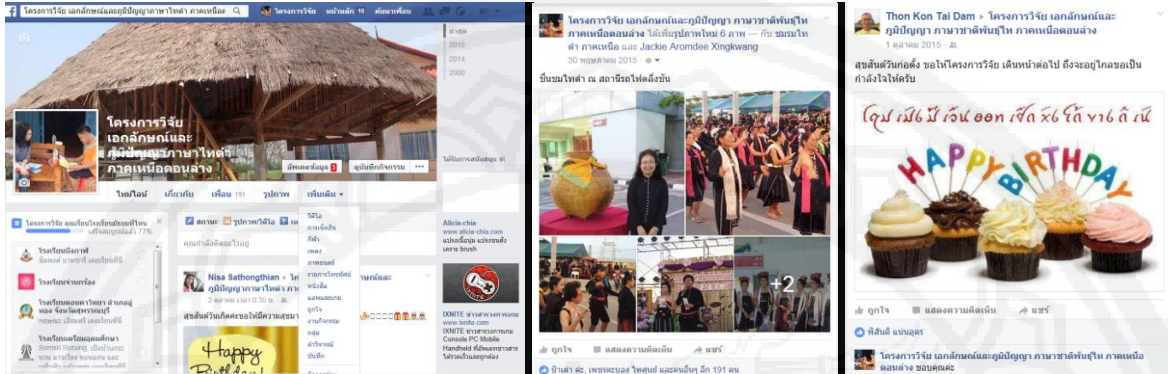
โลกสังคมออนไลน์ของชาวไทดำดังกล่าวเปิด กว้างให้บุคคลที่ไม่ใช่ไทดำเข้าไปมีส่วนร่วมหรือเป็นเพื่อน ในเฟสบุ๊ก ดังที่จะเห็นได้จากการที่ผู้วิจัยสร้างเฟสบุ๊กของ โครงการวิจัยฯ ในนาม “โครงการวิจัย เอกลักษณ์และภูมิปัญญา ภาษาไทดำภาคเหนือตอนล่าง” ขึ้นเพื่อใช้ติดต่อสื่อสารกับ

ชาวไทดำและช่วยธำรงรักษาภาษาและวัฒนธรรมไทดำด้วย อีกทางหนึ่ง เฟสบุ๊กดังกล่าวได้รับความสนใจจากชาวไทดำ เป็นอย่างมาก โดยมีเพื่อนและกลุ่มกิจกรรมไทดำกว่า สองร้อยราย ได้สร้างความภาคภูมิใจให้กับชาวไทดำที่มี บุคคลภายนอกให้ความสนใจและความสำคัญของความ

เป็นไทดำ อันจะเป็นขวัญและกำลังใจให้ชาวไทดำในการอนุรักษ์และสืบทอดภาษาและวัฒนธรรมไทดำต่อไป การติดต่อสื่อสารกับชาวไทดำในสังคมออนไลน์ดังกล่าว ทำให้ได้รับจักรบรรดาผู้นำไทดำ หน่วยกิจกรรมไทดำ ศิลปินไทดำ

ปราชญ์ไทดำ กลุ่มแกนนำเยาวชน ตลอดจนคนไทดำทั่วไป ที่สนใจในกิจกรรมการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และสืบทอดภาษาและวัฒนธรรมไทดำ อันจะเป็นการสร้างเครือข่ายได้อย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น

เฟสบุ๊ค “โครงการวิจัยเอกลักษณ์และภูมิปัญญาภาษาไทดำภาคเหนือตอนล่าง” ในช่วงปี พ.ศ.2558

1.3 กิจกรรมการชุมนุมทางประเพณี

นอกจากนี้ วิธีการสร้างความเข้าใจร่วมกันยังสามารถกระทำได้โดยผ่านกิจกรรมการชุมนุมทางประเพณีต่างๆ เช่น งานประเพณีหรืองานชุมนุมประจำปี กิจกรรม

กลุ่ม พิธีกรรม ฯลฯ ซึ่งจัดเป็นประจำและชาวไทดำก็ยินดีที่จะต้อนรับบุคคลภายนอกเข้าไปมีส่วนร่วมอย่างภาคภูมิใจที่มีผู้เห็นความสำคัญของความเป็นคนไทดำ

การให้การต้อนรับแขกหรือบุคคลภายนอกที่เข้าร่วมงานประเพณีประจำปี ที่อำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร เมื่อวันที่ 9 เมษายน 2558

2. การระดมปัญหาและความต้องการของชุมชน

การสืบหาปัญหาและความต้องการของชุมชน ทำให้ได้มาซึ่งโจทย์วิจัย แนวทางและวิธีการ และแผนงานการแก้ปัญหา เพื่อกระตุ้นให้เกิดการวิจัยโดยชุมชนเกิดการทดลองปฏิบัติต่อไป อันจะเกิดการสะสมองค์ความรู้ในท้องถิ่น ได้องค์ความรู้ใหม่ และขยายผลผ่านการสรุปบทเรียนร่วมกัน ซึ่งอาจพัฒนาต่อยอดไปทำให้ได้หลักสูตรท้องถิ่นและนำไปสู่การปฏิรูปการเรียนการสอน ชุมชนมีโอกาสรเรียนรู้และจัดการร่วมกัน รวมทั้งภูมิปัญญาทางภาษาได้รับการอนุรักษ์และฟื้นฟู และที่ประชุมชมรมไทดำหรือ “เวทีชาวบ้าน” นี้เองที่พร้อมจะเปิดรับการฝึกอบรมจากทางภาครัฐและภาคีที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับวิธีการทาง

วิทยาศาสตร์ในการวิจัยแบบง่าย ซึ่งเป็นการคิดอย่างเชื่อมโยงจากความจำเป็นที่ต้องรู้จักกับตัวปัญหา ต้นเหตุของปัญหา วิธีการแก้ปัญหา และสภาพที่ปัญหาได้รับการแก้ไข

จากที่ประชุมเวทีชาวบ้านหรือที่ประชุมชมรมของชาวไทดำที่ผ่านมา ซึ่งจัดเมื่อวันที่ 14 มิถุนายน และ 11 ตุลาคม 2558 นั้น ที่ประชุมได้มีการพูดคุยเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ในการอนุรักษ์และสืบทอดภาษาและวัฒนธรรมไทดำที่เกิดขึ้นในชุมชนไทดำในเขตภาคเหนือตอนล่างที่ผ่านมา ซึ่งปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญ มีดังนี้

1) ชาวไทดำปัจจุบันไม่เห็นความสำคัญของการเรียนภาษาไทดำ เนื่องจากเรียนไปแล้วไม่รู้ว่าจะไปสมัคร

งานที่ได้ได้ ไม่เหมือนเรียนภาษาอังกฤษและฝรั่งเศส และไม่รู้ว่าจะเรียนไปทำไม เนื่องจากต่อไปรุ่นลูกหลานจะจางหายไปแล้ว

2) มีผู้ที่มีความรู้ที่จะถ่ายทอดภาษาไทยคำจำนวนน้อย

3) ประเพณีไทดำต่าง ๆ ที่มีในปัจจุบันผิดเพี้ยนไปจากเดิมมาก

4) ขาดกำลังคนที่จะมาร่วมกิจกรรมด้านการอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรม

5) องค์กรท้องถิ่น เช่น เทศบาลประจำตำบลบางแห่งยังไม่เห็นความสำคัญ

6) ในด้านการจัดงานประเพณีประจำปี เช่น การจัดงานใกล้เทศกาลสงกรานต์ ทำให้รุดตมมากและช่วงเวลาไม่ค่อยเหมาะสมเนื่องจากมีฝนตกและลมแรง

ซึ่งแนวทาง วิธีการ และแผนงานการแก้ปัญหาดังกล่าวนี้ ชาวไทดำเองโดยนางสาวบุษยา ทองคำ ประธานชมรมไทดำบ้านหนองบัวคำ ตำบลห้วยแก้ว อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดพิจิตร และหนึ่งในแกนนำเยาวชนไทดำภาคเหนือก็ได้เสนอต่อที่ประชุมถึงแนวคิดที่จะจัดตั้ง “กลุ่มเยาวชนไทดำภาคเหนือ” เพื่อเปิดโอกาสให้เยาวชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมประเพณี ซึ่งน่าจะเป็นวิธีที่ดีที่สุดวิธีหนึ่งที่จะช่วยให้การสืบทอดภาษาและวัฒนธรรมไทดำให้คงอยู่อย่างยั่งยืน ซึ่งขณะนี้อยู่ในระหว่างการทำกำลังเยาวชนที่เข้มแข็งเพิ่มเติมจากที่รวมกันได้ 20 คนในปัจจุบัน (โดยปกติแล้วเยาวชนกลุ่มนี้จะแสดงนาฏศิลป์ไทดำในงานประเพณีไทดำต่าง ๆ โดยตั้งชื่อว่า “วงเดอะโซ่ง”) จึงนับว่ากลุ่มเยาวชนดังกล่าวน่าจะเป็นกำลังสำคัญที่จะช่วยขับเคลื่อนให้ภารกิจการกระตุ้นและส่งเสริมการเรียนรู้ภูมิปัญญาทางภาษาไทยดำเนินไปได้ด้วยดี

นางสาวบุษยา ทองคำ แกนนำเยาวชนไทดำในการอนุรักษ์และสืบทอดภาษาและวัฒนธรรมไทดำ (ภาพถ่ายเมื่อ ปี พ.ศ.2558)

ส่วนปัญหาในเรื่องของการที่องค์กรท้องถิ่น เช่น เทศบาลประจำตำบลบางแห่งยังไม่เห็นความสำคัญของภาษาและวัฒนธรรม ตลอดจนตัวตนความเป็นไทดำนั้น สอดคล้องกับที่ผู้วิจัยประสบมาจากการเข้าสอบถามข้อมูล ที่ทำการเทศบาลตำบลต่างๆ ในเขตพื้นที่เก็บข้อมูลแล้วพบว่า ส่วนใหญ่เจ้าหน้าที่ยังไม่รู้เกี่ยวกับชาวไทดำดีพอ และไม่มีมีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้านภาษาและวัฒนธรรมของชาวไทดำในตำบลไว้ มีเพียงรายชื่อของผู้ใหญ่บ้านและหมายเลขโทรศัพท์ที่ใช้ติดต่อกันด้านการปกครองเท่านั้น ซึ่งในการทำกิจกรรมงานประเพณีต่างๆ ชาวไทดำจึงต้องเป็นฝ่ายเชิญตัวแทนหน่วยงานภาครัฐโดยตรง ดังนั้นหน่วยงานภาครัฐจึงควรจะต้องจัดให้มีฝ่ายเจ้าหน้าที่ประสานงานกับชุมชนในเรื่องดังกล่าวโดยตรงที่สามารถปฏิบัติงานได้จริง และเป็นตัวแทนหน่วยงานภาครัฐเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ อีกทางหนึ่ง

3. การสืบหาปัจจัยที่เอื้ออำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนรู้ทางภูมิปัญญาภาษา

การศึกษาวิจัยที่นำเสนอในบทความนี้ค้นพบปัจจัยที่เอื้ออำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนรู้ภูมิปัญญาภาษาในชุมชนไทดำภาคเหนือตอนล่างหลายประการ ได้แก่ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ศูนย์กระจายข่าวชุมชน การมีหลักสูตรเสริมเกี่ยวกับภาษาและภูมิปัญญาท้องถิ่นในโรงเรียน ตลอดจนปราชญ์ชาวบ้านผู้รู้เกี่ยวกับภาษาและวัฒนธรรมนิยมไทดำเป็นอย่างดี

3.1 ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

มีหมู่บ้านไทดำ จำนวนไม่น้อยกว่า 13 หมู่บ้านในเขตภาคเหนือที่มีศูนย์การเรียนรู้หรือศูนย์วัฒนธรรมชุมชนประจำตำบลหรือหมู่บ้าน ซึ่งมีสภาพที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับการให้ความสำคัญของผู้นำและกำลัง

ทรัพย์สินของหมู่บ้าน โดยศูนย์ดังกล่าวสร้างในบริเวณโรงเรียนหรือวัดประจำหมู่บ้าน ในศูนย์การเรียนรู้มักมีการสร้างบ้านทรงไทดำโบราณ (หลังคาทรงหลังเต่า) ไว้เป็นสัญลักษณ์ ศูนย์การเรียนรู้ทั่วไปมีแสดงอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้และ/หรือการแสดงข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีไทดำ มีเพียง 4 ศูนย์เท่านั้นที่จัดการเรียนการสอนภาษาไทดำโบราณ

ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนไทดำในภาคเหนือตอนล่างที่เข้มแข็งพร้อมที่จะเป็นสถานที่ดำเนินกิจกรรม

การเรียนรู้ภูมิปัญญาภาษาไทดำและรับการพัฒนาต่อยอดต่อไปมี 8 ศูนย์ ดังนี้

1) ศูนย์วัฒนธรรมไทดำบ้านหนองเนิน ตำบลหัวถนน อำเภอท่าตะโก จังหวัดนครสวรรค์ มีการจัดการเรียนการสอนภาษาไทดำโบราณเป็นประจำทุกวันศุกร์ โดยจัดเป็นรายวิชาเสริมหลักสูตรในโรงเรียนบ้านหนองเนิน สอนโดย นายวิเชียร เชื่อมชิต ประธานชมรมไทดำภาคเหนือ

ศูนย์วัฒนธรรมไทดำบ้านหนองเนิน (ภาพถ่ายเมื่อวันที่ 9 ตุลาคม 2558)

2) ศูนย์วัฒนธรรมบ้านน้ำเรื้อง ตำบลท่าฉนวน อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย มีการจัดการเรียนการสอนภาษาไทดำโบราณเป็นประจำทุกวันอังคาร โดยจัดเป็นรายวิชาเสริมหลักสูตรในโรงเรียนบ้านน้ำเรื้อง สอนโดย นายจำลอง ทองเชื้อ ผู้ใหญ่บ้านและประธานชมรมไทดำ

บ้านน้ำเรื้อง และนายวิเชียร เชื่อมชิต ประธานชมรมไทดำภาคเหนือ และมีโครงการ “ฟื้นฟูอนุรักษ์ประเพณีไทดำ” จัดในโรงเรียน และอยู่ระหว่างการก่อสร้าง “ศูนย์ศึกษาไทดำ”

ศูนย์วัฒนธรรมไทดำบ้านน้ำเรื้อง (เฟสบุ๊ค ศูนย์ไทดำบ้านน้ำเรื้อง จังหวัดสุโขทัย วันที่ 17 ตุลาคม 2558)

3) ศูนย์วัฒนธรรมบ้านยางใหญ่ ตำบลหนองเต่า อำเภอเก้าเลี้ยว จังหวัดนครสวรรค์ มีการจัดการเรียนการสอนภาษาไทดำโบราณเป็นประจำทุกวันอังคาร โดยจัดเป็น

รายวิชาเสริมหลักสูตรในโรงเรียนบ้านยางใหญ่ สอนโดย นายวิเชียร เชื่อมชิต ประธานชมรมไทดำภาคเหนือ

ศูนย์วัฒนธรรมไทดำบ้านหนองเนิน (ภาพถ่ายเมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2558)

4) ศูนย์วัฒนธรรมบ้านวังน้ำ ตำบลวังยาง อำเภอลองขลุ้ง จังหวัดกำแพงเพชร มีการจัดการเรียน

การสอนภาษาไทยโบราณ ซึ่งเพิ่งเริ่มกิจกรรมเมื่อไม่นานมานี้

ศูนย์วัฒนธรรมไทดำบ้านวังน้ำ (เฟสบุ๊ค Thon Kon Tai Dam เมื่อวันที่ 28 มีนาคม 2559)

5) ศูนย์วัฒนธรรมตำบลไผ่รอบ อำเภไผ่ธำรง ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร แสดงอุปกรณ์การเกษตรและเป็นสถานที่จัดงานประเพณีประจำปีไทดำ

6) ศูนย์วัฒนธรรมบ้านโนนทอง ตำบลวังโมกข์ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดพิจิตรแสดงอุปกรณ์การเกษตร อุปกรณ์การทอผ้า

7) ศูนย์วัฒนธรรมบ้านวังหยา ตำบลบ้านแก่ง อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ เป็นสถานที่ทำกิจกรรมของหมู่บ้านวังหยาและบ้านแหลมพิบูลซึ่งอยู่ติดกัน

8) ศูนย์วัฒนธรรมไทดำตำบลพันเสา อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก แสดงอุปกรณ์การเกษตรและอุปกรณ์การเล่น

3.2 ศูนย์กระจายข่าวชุมชน

ในแต่ละตำบลหมู่บ้านไทดำมีหอกระจายข่าวที่กำนันและผู้ใหญ่บ้านได้แจ้งประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับกิจกรรมต่าง ๆ ของตำบลและหมู่บ้านอยู่เป็นประจำในชีวิตประจำวัน ศูนย์กระจายข่าวจึงสามารถใช้เป็นสื่อหรือเครื่องมือในการเรียนรู้ได้อย่างยั่งยืนได้อย่างมีประสิทธิภาพอีกทางหนึ่ง

3.3 การมีหลักสูตรเสริมเกี่ยวกับภาษาและภูมิปัญญาท้องถิ่นในโรงเรียน

ดังที่ได้กล่าวไปแล้วใน 3.1 ข้างต้น ในเขตภาคเหนือตอนล่างนี้มีโรงเรียนที่มีหลักสูตรเสริมเกี่ยวกับภาษาและวัฒนธรรมไทดำ 4 โรงเรียน ได้แก่

- 1) โรงเรียนบ้านหนองเนิน ตั้งอยู่ที่บ้านหนองเนิน ตำบลหัวถนน อำเภอท่าตะโก จังหวัดนครสวรรค์
- 2) โรงเรียนบ้านยางใหญ่ ตั้งอยู่ที่บ้านยางใหญ่ ตำบลหนองเต่า อำเภอเก้าเลี้ยว จังหวัดนครสวรรค์

3) โรงเรียนบ้านน้ำเรื่อ ตั้งอยู่ที่บ้านน้ำเรื่อ ตำบลท่าฉนวน อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย

4) โรงเรียนบ้านวังน้ำ ตั้งอยู่ที่บ้านวังน้ำ ตำบลวังยาง อำเภอลองขลุ้ง จังหวัดกำแพงเพชร

หลักสูตรดังกล่าวพร้อมที่รับการพัฒนาต่อยอดให้มีความเข้มข้น ให้สามารถจัดการเรียนการสอนเป็นแบบทวิภาษา คือภาษาไทยและภาษาไทดำ และใช้เป็นโรงเรียนนำร่องให้มีการขยายออกไปในโรงเรียนท้องถิ่นอื่นๆ

3.4 ประชาชนไทดำ

จากการสำรวจในโครงการวิจัยนี้ พบว่า มีประชาชนไทดำในหมู่บ้านต่างๆ ของเขตภาคเหนือตอนล่างที่มีความรู้ความสามารถด้านภาษาและวรรณกรรมไทดำ เช่น การสอนภาษาไทดำโบราณ การขับไทดำ การทำพิธีเสน (หมอลำ) ตลอดจนศิลปการแสดง เช่น การเป่าแคน และการฟ้อนไทดำ พร้อมทั้งจะให้ความร่วมมือในการเสริมสร้างองค์ความรู้ภูมิปัญญาภาษาไทดำได้อย่างน้อยมีบุคคล ดังนี้

- 1) นายวิเชียร เชื้อมขิด ด้านการสอนการสอนภาษาและอักษรไทดำโบราณ
- 2) นายจำลอง ทองเชื้อ ด้านการสอนการสอนภาษาและอักษรไทดำโบราณ
- 3) นายไทยแลนด์ เพชรต่อม ด้านการสอนการสอนภาษาและอักษรไทดำโบราณ
- 4) นายพลอย แซ่วี ด้านการสอนการสอนภาษาและอักษรไทดำโบราณ
- 5) นายสุวิทย์ สิงห์เรื่อ ด้านการจัดการด้านวัฒนธรรมไทดำ
- 6) นายจำลอง โตจ่อ ด้านการทำพิธีเสน
- 7) นายแสง สิงห์เรื่อ ด้านการทำพิธีเสน

- 8) นายเน แครววงค์ ด้านการทำพิธีเสน
- 9) นายบุญชู เสงสมยา ด้านการทำพิธีเสน
- 10) นายเลียบ แร่เงิน ด้านการทำพิธีเสน
- 11) นางแพร ทรทับ ด้านการขับร้องเพลงพื้นบ้านไทดำ
- 12) นางทองพูล ทองกลั่น ด้านการขับร้องเพลงพื้นบ้านไทดำ
- 13) นางมิล สมคิด ด้านการขับร้องเพลงพื้นบ้านไทดำ
- 14) นางทองคำ แร่เพชร ด้านการขับร้องเพลงพื้นบ้านไทดำ
- 15) นายทด แปงยศ ด้านการขับร้องเพลงพื้นบ้านไทดำ
- 16) นายประสาน ตรีอินทอง ด้านการเป่าแคน
- 17) นายธีรพล ตรีอินทอง ด้านการเป่าแคน
- 18) นางสาวบุษยา ทองคำ และวงค์ “เดอะโซ่ง” ด้านการฟ้อนไทดำ
- 19) นางสาวพิศมัย เทียนชัย ด้านการฟ้อนไทดำ

สรุปและอภิปรายผล

ชาวไทดำในเขตภาคเหนือตอนล่างยังคงพูดภาษาไทดำ และรักษาวัฒนธรรมประเพณีปฏิบัติไว้อย่างเข้มแข็งและยังมีพลังไทดำที่เข้มแข็ง เช่น ชุมชนท้องถิ่นหลายชมรม กลุ่มผู้นำ และกลุ่มเยาวชน ที่ได้ดำเนินการธำรงและสืบสานภาษาและวัฒนธรรมมาอย่างต่อเนื่อง ชาวไทดำจึงเป็นชาติพันธุ์ที่มีความพร้อมที่จะรับการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักและวิธีการแบบวิทยาศาสตร์ ซึ่งสามารถสืบหาปัญหาและแนวทางในการแก้ไขปัญหาได้ด้วยตนเอง อันจะเป็นแนวทางในการกระตุ้นและส่งเสริมให้ชาวไทดำได้มีการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมไทดำอย่างยั่งยืน โดยหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมและสนับสนุน ผลักดันกิจกรรม 3 ประการหลัก ประการแรก เป็นการรวมพลเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันถึงวัตถุประสงค์ของกิจกรรมที่จะทำ ซึ่งชาวไทดำมีการประชุมหรือที่เรียกว่า เวทีชาวบ้านเป็นประจำทุกปี และมีการรวมตัวกันทำกิจกรรมทางประเพณีเป็นประจำทุกปีอยู่แล้ว จึงมีความพร้อมสำหรับกิจกรรมนี้

ประการที่สอง เป็นการระดมปัญหาและความต้องการของชุมชนเพื่อตั้งเป็นโจทย์วิจัย หาแนวทางในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน สามารถพึ่งตนเองได้อันจะทำให้เกิดการเรียนรู้และการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป จากการระดมปัญหาในเวทีชาวบ้านที่ผ่านมาทำให้ทราบปัญหาในการธำรงสืบทอดภาษาและวัฒนธรรมไทดำว่า ชาวไทดำปัจจุบันไม่เห็นความสำคัญของการเรียนภาษาไทดำ มีผู้ที่มีความรู้ที่จะถ่ายทอดภาษาไทดำจำนวนน้อย ประเพณีไทดำต่างๆ ที่มีในปัจจุบันผิดเพี้ยนไปจากเดิมมาก ขาดกำลังคนที่จะมาร่วมกิจกรรมด้านการอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรม และองค์กรท้องถิ่น เช่น เทศบาลประจำตำบลบางแห่งยังไม่เห็นความสำคัญ ต่อปัญหานี้ที่ประชุมเองก็ได้มีแนวทางในการแก้ไขปัญหาาร่วมกันเบื้องต้น คือ จัดตั้งกลุ่มแกนนำเยาวชนไทดำเพื่อศึกษาเรียนรู้ และกระทำกิจกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภาษาและวัฒนธรรมไทดำต่อไป เวทีชาวบ้านดังกล่าวนี้จึงพร้อมที่จะเปิดกว้างเพื่อให้ทางภาครัฐหรือหน่วยงานการศึกษาได้เข้ามาทำการฝึกอบรมเกี่ยวกับการวิจัยแบบง่าย ดังนั้นในส่วนของภาครัฐที่ควรจะดำเนินการต่อไป คือ จัดให้มีหน่วยงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการพัฒนาภาษาและวัฒนธรรมชาติพันธุ์โดยตรง และประสานงานกับสถาบันการศึกษาในท้องถิ่นในการจัดฝึกอบรมเผยแพร่ความรู้ด้านการวิจัยแบบง่ายให้กับทั้งผู้นำและกลุ่มแกนนำเยาวชนไทดำที่จัดตั้งขึ้นดังกล่าว โดยผ่านที่ประชุมชมรมหรือเวทีชาวบ้าน เพื่อเสริมสร้างแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวให้มีประสิทธิภาพ

ประการสุดท้าย เป็นการสำรวจปัจจัยที่เอื้ออำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนรู้ทางภูมิปัญญาภาษา ซึ่งการศึกษาวิจัยนี้ พบว่า มีปัจจัยที่หลากหลาย เช่น ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ศูนย์กระจายข่าวชุมชน การมีหลักสูตรเสริมเกี่ยวกับภาษาและภูมิปัญญาท้องถิ่นในโรงเรียน ตลอดจนยังมีปราชญ์ชาวบ้านผู้รู้เกี่ยวกับภาษาและขนบธรรมเนียมไทดำเป็นอย่างดีจำนวนหนึ่ง ซึ่งภาครัฐควรต้องพัฒนาปัจจัยที่เอื้ออำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนรู้ทางภูมิปัญญาภาษาที่มีให้ใช้ประโยชน์ได้จริง

งานวิจัยที่นำเสนอในบทความนี้สามารถพัฒนาต่อยอดไปอีกได้ เช่น การศึกษาแนวทางในการพัฒนาแบบเรียนภาษาและวัฒนธรรมไทดำที่เหมาะสมกับท้องถิ่นภาคเหนือตอนล่าง ซึ่งในภูมิภาคนี้มีบุคลากรปราชญ์ชาวไทดำที่พร้อม

ที่จะสอนและถ่ายทอดภาษาและวัฒนธรรมไทดำพร้อมอยู่ แล้วจำนวนหนึ่ง โดยอาจเป็นในรูปของการจัดการเรียนการสอนแบบทวิภาษาหรือการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรก็ได้ นอกจากนี้ อาจมีการศึกษาวิจัยถึงแนวทางและวิธีการสร้างความร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาศูนย์วัฒนธรรมหรือศูนย์การเรียนรู้เดิมที่เข้มแข็ง ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เหมาะสม ให้สอดคล้องเปิดรับกับกระแสอาเซียนซึ่งมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และที่สำคัญให้เป็นการเสริมสร้างรายได้ให้กับชุมชนไทดำท้องถิ่นต่อไป

ท้ายที่สุดนี้ ขอเน้นย้ำความคิดความเชื่อที่ว่า การพัฒนาคนโดยมีการส่งเสริมทางการศึกษาเพื่อให้เป็นไปตามอัตลักษณ์และชาติพันธุ์ของคนในพื้นที่ สนับสนุนการใช้ภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างเต็มที่ และสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนแบบทวิภาษา น่าจะเป็นแนวทางที่ดีที่สุดในการแก้ไขปัญหาของชุมชน เนื่องจากภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่นไม่ได้เป็นเพียงเครื่องมือในการสื่อสาร แต่เป็นระบบคิด ระบบความรู้ของมนุษย์เป็นภูมิปัญญาและอัตลักษณ์ที่แสดงถึงวิถีชีวิตวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่น สอดคล้องกับที่ ศ.นพ.ประเวศ วะสี ผู้ทรงคุณวุฒิทางวัฒนธรรม กล่าวในงานปาฐกถาพิเศษ เรื่อง “มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมกับความมั่นคงของชาติ” ในการประชุมวิชาการทางวัฒนธรรมระดับชาติ “วิจัยวัฒนธรรม ครั้งที่ 2” ในวันที่ 12 กรกฎาคม 2555 ณ โรงแรมบางกอกกษุณา กรุงเทพมหานคร ที่ว่า

“...ถ้าเอาวัฒนธรรมเป็นตัวตั้ง ทุกชุมชนท้องถิ่นและประเทศจะมีเกียรติและศักดิ์ศรีเสมอกัน ไม่มีใครเหนือใคร เพราะวัฒนธรรมมีความหลากหลาย ไม่ได้รวมศูนย์ การยอมรับและเห็นคุณค่าวัฒนธรรมท้องถิ่นจึงเป็นการกระจายเกียรติและศักดิ์ศรี เปิดทางออกอันหลากหลาย และทำให้ท้องถิ่นเข้มแข็งและยั่งยืน...”

เอกสารอ้างอิง

กาญจนา เจริญชัย, ภริมย์ อ่อนเสียง, อัญชลี สิงห์น้อย, และสุพัตรา จิรนนทนาภรณ์. (2536). *แผนที่ภาษาในเขตภาคเหนือตอนล่าง* (รายงานผลการวิจัย). พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร. [1]

ประทีป วีระพัฒนนิรันดร์. (2542). *มูลนิธิพลังนิเวศและชุมชน*. สืบค้นจาก http://www.banrainarao.com/column/learn_commu [2]

ประเวศ วะสี. (2555). มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมกับความมั่นคงของชาติ. ใน *การประชุมวิชาการทางวัฒนธรรมระดับชาติ: วิจัยวัฒนธรรม ครั้งที่ 2, 12 กรกฎาคม 2555* (ปาฐกถา). กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. [3]

พระครูอดุลสีลสังวร. (ม.ป.ป.). *ธงชาติไทหรือไทดำ ประวัติไทดำ ศูนย์ภาษาไทดำ*. ม.ป.ท.: ม.ป.พ. [4]

พิเชฐ สายพันธ์. (2554). เมืองแฉ่ง-เดียนเบียนฟู: การเมืองชาติพันธุ์และการเปลี่ยนผ่านสู่รัฐสังคมนิยมของกลุ่มไทในเวียดนาม. *วารสารสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา*, 30(1), 9-46. [5]

เพชรตะบอง ไพศุณย์. (2552). *การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของไทดำในกระแสการเปลี่ยนแปลง: ศึกษาเปรียบเทียบไทดำในประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทระดับบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, เลย. [6]

สมทรง บุรุษพัฒน์, สุจริตลักษณ์ ดีผดุง, สุมิตรา สุรัตน์เดชา, ปัทมา พัฒนพงษ์, ณรงค์ อาจสมิติ, พิเชฐ สีตะพงษ์, ... ญัฐชานันท์ ชล่อเอกนิษฐ์. (2554). *การใช้ภาษาและทัศนคติต่อภาษาและการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ในภูมิภาคตะวันตกของประเทศไทย*. นครปฐม: สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเซีย มหาวิทยาลัยมหิดล. [7]

สิริ พึ่งเดช. (2519). *ประวัติ-ลัทธิของผู้ไทขงดำ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว. [8]

สุวิไล เปรมศรีรัตน์, สุจิตต์ลักษณ์ ดีผดุง, เอกพงศ์ สุวรรณเกษร, อภิญา บัวสว่าง, อิสระ ชูศรี, โสภนา ศรีจำปา, ... ประภาศรี ดำสอาด. (2547). *แผนที่ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว. [9]

อภิวัฒน์ โพธิ์สาน. (2552). *สารัตถะคติความเชื่อและพิธีกรรมลาวโซ่ง*. มหาสารคาม: อภิชิตการพิมพ์. [10]

อัญชลี สิงห์น้อย. (2548). *ค่านามประสม: ศาสตร์และศิลป์ในการสร้างคำไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. [11]

Wongwattana, U. (2016). Word compounding in Tai Dam: A reflection of people world view and culture. *Journal of Mekong Societies*, 12(2), 103-136.

Wongwattana, U. (in press). Language situation of Tai Dam in the northern part of Thailand and an approach in building cooperation with the communities in language maintenance. *Mekong-Salween Civilization Studies Journal*, 7(2).

Translated Thai References

Burusphat, S., Deepadung, S., Suraratdecha, S., Patpong, P., Ardsamiti, N., Setapong, P., ... Charoakanit, N. (2011). *Language Uses and Attitudes towards Languages and Ethnic Tourism of Ethnic Groups in the Western Region of Thailand*. Nakhon Prathom: Research Institute for Languages and Cultures of Asia, Mahidol University. [in Thai] [5]

Ngourungsi, K., Onseong, P., Singnoi, U., & Jiranantanaporn, S. (1993). *Language Map in the Lower Northern Part* (Research report). Phitsanulok: Naresuan University. [in Thai] [1]

Paisoon, P. (2009). *Socio – cultural change among Tai Dam Lao People's Democratic Republic and Thailand: A comparative study*. (Doctoral dissertation). Loei Rajabhat University, Loei. [in Thai] [8]

Phosan, A. (2009). *Essences of Lao Song Beliefs and Rituals*. Mahasarakham: Aphichat Printing. [in Thai] [10]

Phrakhru Adunsisangwon. (n.d.). *Tai Dam Flag, History and Language Center*. N.P.: n.p. [in Thai] [4]

Phuengdet, S. (1976). *History and doctrine of Tai Song Dam people*. Bangkok: Kurusapa Printing Ladphrao. [in Thai] [6]

Premssirat, S., Deepadung, S., Suwannaket, E., Buasuang, A., Choosri, I., Srichampa, S., ... Dumsa-ard, P. (2004). *Ethnolinguistic Maps of Thailand*. Bangkok: Kurusapa Printing Ladphrao. [in Thai] [9]

Saiphon, P. (2011). Muang Thaeng– Điện Biên Phủ: Ethno-politics and transition to the socialism state of the Tai group in Vietnam. *Journal of Sociology and Anthropology*, 30(1), 9-46. [in Thai] [7]

Singnoi, U. (2005). *Nominal Compound Words: Science and Art in Word Creation in Thai*. Bangkok: Chulalongkorn University Press. [in Thai] [11]

Wasee, P. (2012). Cultural-wisdom Heritage and the National Security. In *National Culture Conference: Cultural Research 2. 12 July 2012* (speech). Bangkok: Department of Cultural Promotion. [in Thai] [3]

Werapatananiran, P. (1999). *Foundation of Ecologic and Community Power*. Retrieved from http://www.banrainarao.com/column/learn_commu [in Thai] [2]